

SOSIALØKONOMEN

9-10

NOVEMBER/DESEMBER 1963

AV INNHOLDET:

Økonomisk
langtidsplanlegging

USA's betalingsbalanse

Distriktsutbygging

Helsearbeid i India og
boligpolitikk i Afghanistan

Redaksjonen interesserer seg for debatten omkring distriktsutbyggingen i Norge. Foruten dagens leder har redaksjonen en egen artikkel om problemet i tillegg til *Erik Østbergs* omtale av *Erik Brofoss'* foredrag i Sosialøkonomisk Samfunn nylig.

To norske økonomer, *Jens L. Seip* og *Hans Th. Waaler*, har hver på sin kant — Seip i Afghanistan og Waaler i India — samlet en del erfaringer og problemstillinger fra ekspertoppdrag i utviklingsland. Seip understreker særlig betydningen av at et lands utvikling baseres på dets egne forutsetninger, og at ikke europeiske eksperter og europeiske metoder omplantes ukritisk. Waaler har deltatt i oppbyggingen av det indiske tuberkuloseinstitutt hvor man har formulert Indias tuberkuloseprogram.

Etter at Stortinget sommeren 1962 fattet vedtak om å opprette den nye planleggingsavdelingen i Finansdepartementet, er avdelingen etterhvert bygd opp, og man har gått løs på en del grunnleggende planleggingsproblemer. Vi gjengir det foredrag som avdelingens leder, *Bjørn Larsen*, holdt i Sosialøkonomisk Samfunn 26. november.

I de internasjonale betalingsproblemer inntar dollaren en viktig plass. De siste årenes uro i forbindelse med underskuddene i den amerikanske betalingsbalansen har berørt hele den internasjonale betalingsmekanismen. Vi bringer en artikkel av *Arnfinn Moland* om disse spørsmålene.

Ellers inneholder dette nummer bl. a. en innholdsfortegnelse for Sosialøkonomens 17. årgang (1963), eksamensoppgavene høsten 1963, en mottatt uerbødig betraktning, konjunkturtermometeret, studentstoff, et tilsvarende til vår leder i nr. 8.

Jens L. Seip (c. o. 1940), underdirektør i Den norske stats husbank.

Bjørn Larsen (c. o. 1947), ekspedisjonssjef i Finansdepartementet, leder for planleggingsavdelingen.

Erik Østberg (c. o. 1945), sekretær i Oslo kommunes statistiske kontor.

Arnfinn Moland (c. o. 1949), byråsjef i Handelsdepartementets valutaavdeling.

Hans Th. Waaler (c. o. 1950), statistiker ved Statens Skjermbildefotofering.

Innhold:

	Side
<i>Gøy på landet?</i>	1
<i>Økonomiseringsproblemer i utviklingslandene</i> av underdirektør Jens L. Seip	2
<i>Kongsberg og Numedal — om vekstsentra i England og Norge</i>	5
<i>Økonomisk langtidsplanlegging</i> av ekspedisjonssjef Bjørn Larsen	6
<i>Månedens uerbødige betraktning</i>	11
<i>Sosialøkonomisk Samfunns medlemsmøte 1. november 1963 med foredrag av direktør Erik Brofoss om byer på landet — og i byen</i> , omtalt av sekr. E. Østberg	12
<i>Siviløkonomene i nye omgivelser</i>	12
<i>De forente staters betalingsbalanse</i> av byråsjef Arnfinn Moland	14
<i>Tuberkulose og sosialøkonomi i India</i> av cand. oecon. Hans Th. Waaler	18
<i>Eksamensoppgaver høsten 1963</i>	21
<i>Studentstoff</i>	22
<i>Innholdsfortegnelse for 17. årgang (1963)</i>	24
<i>Konjunkturtermometeret</i>	26

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henveler om abonnement og forsendelse rettes til

UNIVERSITETSFORLAGET, Nils Juels gate 16, Oslo

Tel. 44 79 00 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside kr. 300.-

1/1 side kr. 250.-

1/2 side kr. 150.-

1/4 side kr. 90.-

1/8 side kr. 55.-

1/16 side kr. 35.-

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:

EGIL BAKKE

ESKILD JENSEN

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE

Studentredaktør: LARS ARESVIK

Nr. 9/10 - 17. årgang - November/Desember 1963

Gøy på landet?

Vi har tidligere gitt uttrykk for enkelte synspunkter på hvilke overveielser som bør ligge til grunn for ønsket om å fremme den økonomiske vekst i distriktene. Etter vår vurdering bør distriktsutbygningen i første rekke skje ut fra beregninger som viser at dette er noe som lønner seg. Vi må være klar over at dette er en forutsetning som ikke alltid vil være fylt. Det vil ikke alltid være slik at utbygningstiltak i distriktene vil vise en samfunnsøkonomisk lønnsomhet som kan gjøre tiltakene berettiget selv om de skulle vise dårlig privatøkonomisk lønnsomhet. Det må for de enkelte prosjekter foretas en nøktern analyse over hvilken vei de samfunnsøkonomiske vurderinger vil trekke. Det kan nemlig utmerket godt tenkes prosjekter som er slik at samfunnsøkonomiske hensyn tilsier at de settes i verk på steder som allerede er godt utviklet og som er av en viss størrelse.

På et annet sted i dette nummer av bladet har vi trukket fram endel betraktninger om disse forhold fra andre land og som viser at de der er ganske klar over at distriktsutbygging forutsetter at det satses på distriktssentra som etter norske forhold vil være ganske store byer.

Et annet forhold av vesentlig betydning for den økonomiske vekst i distriktene er at man får virkelige gode bedrifter til å engasjere seg der og at de tiltak man satser på holder mål. Det må derfor være en forutsetning at det system myndighetene legger opp for å stimulere veksten i distriktene ikke blir redningsplanker for den dårligste og minst lønnsomme del av næringslivet. Det er grunn til å tro at om man ved hjelp av subsidier eller støtte i en eller annen form får etablert en bedrift med dårlig lønnsomhet i et utviklingsområde, vil denne bedriften kanskje i det lange

løp bli et nytt problem i tillegg til de problemer distriktet tidligere har hatt å stri med.

De fleste vil akseptere at andre betraktninger enn de rent økonomiske må få innvirkning på distriktspolitikken. Sosiologiske hensyn og forsvarshensyn vil spille en selvstendig rolle. I den senere tid har vi imidlertid i tillegg til disse ikke-økonomiske vurderinger møtt en annen type argumentasjon som vi har store vansker med å godta. Denne type argumentasjon synes å gå ut på noe slikt som at «det er bra for folk å bo på landet». Det skal være sunnere, gi mer harmoni og balanse i kropp og sinn.

Muligens i større utstrekning enn hos mange andre folk har nordmennene en sterk glede ved naturen og trang til å komme i kontakt med den. I ferier og fritid drar vi ut til sjøen, til skogen og på fjellet. Men dette er ikke det samme som at vi ikke setter pris på det vi kan forbinde med bykultur. Det vil være slik at de aller fleste av dem som utnytter naturen i sin fritid ikke for noen pris vil bytte om og gi avkall på de fordeler det medfører å bo i en tettbebyggelse av en viss størrelse. De vansker som oppstår når det gjøres forsøk på å flytte bedrifter og institusjoner ut av Oslo skulle være bevis nok for det.

La oss være realister og innse at det ikke er noen selvfølge at folk gjerne vil bo på landet. Når valget står mellom byen og de fordeler den kan by på og bygdelivet med dets fortrinn så vil svært mange velge byen. At de fleste kanskje har en drøm om å kunne bo på landet og ha byens fordeler med seg der får vi skrive på illusjonens konto. Det er på dette felt våre begrensede muligheter gjør seg sterkest gjeldende. Vi makter bare å opprette byer eller sentra av tilstrekkelig størrelse noen få steder rundt omkring i landet. Det er rundt disse bysentra distriktsutviklingen må skje.

Underdirektør Jens L. Seip har arbeidet i et år som rådgiver i boligspørsmål for regjeringen i Afghanistan. Seip behandler et viktig problem i utviklingslandenes økonomi. I og med at alle impulser og fagfolk gjerne kommer fra industrialiserte land, har man lett for å kopiere ukritisk erfaringer og metoder fra disse land. Det er av betydning at utviklingen i større grad planlegges ut fra utviklingslandenes egne forutsetninger.

I denne artikkelen vil jeg prøve å illustrere enkelte problemer som synes å ha en forholdsvis vid gyldighet for utviklingslandene. Jeg bygger mine antakelser i så måte på opplysninger om nokså mange land. Men mine direkte erfaringer og iakttagelser har jeg vesentlig fra Afghanistan, der jeg bodde og arbeidet fra september 1961 til desember 1962. Endel opplysninger om dette landet kan derfor være nyttig bakgrunnsstoff.

Afghanistan har et areal som er omtrent dobbelt så stort som Norges (ca. 635 000 km²). Det omfatter Hindukusj med sletteland på syd-, vest- og nordsiden. Anslagsvis 40—50 prosent av landet ligger over 1800 meters høyde, og bare 10 prosent under 600 meter, og det som ligger så lavt er for en stor del nokså ørkenaktig. Folkemengden er etter offisielle gjetninger 14—15 millioner innbyggere (enkelte iakttagere tror den er atskillig mindre). Etter de offisielle gjetninger skulle befolkningstettheten dermed være dobbelt så stor som i Norge. Nesten hele landet har et temmelig tørt klima, og jordbruket er derfor nesten overalt avhengig

av kunstig vanning. De sentrale fjellpartiene har noe høyere nedbørsmengde enn landet ellers, og det gir grunnlag for større vanningssystemer og for vannkraftutbygging, som det er gjennomført endel av. Skog er det svært lite av. Kullforekomster har en begynt å nytte ut, men i begrenset målestokk — årsproduksjonen er neppe kommet opp i 100 000 tonn ennå — og kvaliteten er tildels dårlig. Utnyttelse av olje- og naturgassforekomster forberedes, men iallfall i løpet av inneværende femårsplan — til mars 1967 — regnes det bare med meget begrenset produksjon. De viktigste produktene og eksportvarene er derfor jordbruksprodukter, til dels videreforedlet: fisk og tørket frukt (bl. a. druer, rosiner, nøtter etc), karakulskinn («persianerskinn»), knyttede tep-
per.

Landet har aldri vært egentlig koloni, og har dermed unngått kolonitidens velsignelser, og også endel av dens forbannelser, skjønt en halvkoloni-periode (ca. 1880 til 1919) og kriger med britene i India har latt dem smake sorten. Det er ingen kystlinje, nesten ikke seilbare elver eller innsjøer, og ingen

jernbaner, så all transport som ikke foregår på ryggen av dyr eller mennesker, er avhengig av veier eller fly. Analfabetismen er høyere enn i de aller fleste andre utviklingsland, og ennå i fjor syntes det som høyst 12—15 prosent av barna i folkeskolealderen fikk noen skolegang. Industribyggingen, og for en stor del administrasjonen, lovgivningssystemet etc. ligger på et tilsvarende nivå. På den annen side har landet en gammel muhammedansk kultur, og minner fra tidligere perioder av buddisme og zoroasterreligion. Det gir grunnlag for en viss nasjonal stolthet, som også får næring fra andre kilder: fjellboerens naturlige selvstendighet, en krigertradisjon som minner om vikingene, det forhold at de var selvstendige før andre land i Asia og Afrika (utstrakt diplomatisk representasjon fra 1920-årene). I forbindelse med denne nasjonalstoltheten kan det vel også antydes at de økonomiske og sosiale forskjellene mellom fattig og rik synes å være noe mindre enn i nabolandene. Sterkere enn stoltheten er vel likevel i dag hos mange afghanere beundringen — tildels en alt for sterk beundring — for det som re-

presenteres av de utviklede landene og deres moderne sivilisasjon.

Boligbyggingen i Kabul, Afghanistan's hovedstad, er sterkt preget av bygging for utlendinger (knyttet til hjelpeprogrammene, ambassadene og endel utenlandske firmaer) og et begrenset overklasselientel av afghanere. Det er afghanere som bygger og leier ut til utlendingene, som ikke har adgang til å eie fast eiendom. Etter en utvalgsundersøkelse syntest gjennomsnittskostnaden pr. bolig å ligge på ca. 300 000 Afghanis, eller etter valutakursen ca. \$6000. Dette svarer til noe slikt som 60—70 årsinntekter for en ufaglært arbeider i Kabul, og godt over 100 ganger bruttonasjonalproduktet pr. innbygger pr. år, etter det første overslaget som nylig er gjort. Nå er sikkert grunnlaget for disse tallene meget mangelfullt, og det er grunn til å tro at gjennomsnittsinvesteringen pr. bolig ligger vesentlig lavere enn utvalgsundersøkelsen viste. Men selv om den «bare» lå på 50 ganger brutto nasjonalproduktet pr. år, ville det være et meget begrenset antall boliger en kunne overkomme. Det kan kanskje lettest illustreres ved nedenstående formel, hvor N = antall nybygde boliger pr. år, I_H = årlige investeringer i nye boliger, P = folkemengde, C = gjennomsnittskostnaden pr. bolig og G = bruttonasjonalproduktet. Vi har da

$$N = \frac{I_H}{C}$$

og følgende

$$\frac{N}{P} = \frac{I_H}{C \cdot P} = \frac{\frac{I_H}{G}}{\frac{C}{G}} = \frac{\frac{I_H}{G}}{P}$$

I den siste brøken er telleren den andel investeringene i nye boliger utgjør av bruttonasjonalproduktet, mens nevneren er kostnaden pr. bolig målt med bruttonasjonalproduktet pr. innbygger. For utviklingsland som Afghanistan kan det vel aller høyest regnes med at 3 prosent av bruttonasjonalproduk-

tet pr. innbygger kan gå til investering i nye boliger — kanskje atskillig mindre. Med en kostnad pr. bolig på 50 ganger bruttonasjonalproduktet pr. innbygger pr. år skulle en da komme fram til at antall boliger som kan bygges pr.

$$\text{innbygger pr. år} \left(\frac{N}{P} \right) \text{ er } 0,0006,$$

eller 0,6 bolig pr. 1000 innbyggere pr. år. Til sammenlikning kan nevnes at de fleste europeiske land bygger mellom 5 og 10 boliger pr. 1000 innbyggere pr. år, og at FN-beregninger setter ca. 10 boliger pr. 1000 innbyggere pr. år som et rimelig minstemål for Asla og Afrika under ett.

Nå foreligger det ikke noen statistikk over hvor mange boliger med slike høye kostnader som bygges i Afghanistan. I Kabul må det, etter de opplysninger som foreligger, være flere hundre om året, men utover i landet kan det vel være forholdsvis færre. I Kabul nyttes byggekapasiteten øyensynlig såvidt sterkt til bygging av slike boliger og endel representasjonsbygg, at antallet boliger som bygges holdes sterkt nede. Antallet nybygde boliger i Kabul synes å ligge godt under 1000 om året, kanskje nede på ca. 500, mens det offisielle anslaget for den årlige folke-mengdetilveksten ligger på 12—15000. Det er lett å forstå at hvis anslaget for folke-mengdetilveksten er noenlunde riktig — noe som hittil er vanskelig å kontrollere — går utviklingen i retning av en vesentlig forverring av boligsituasjonen for folk flest i Kabul. Men kanskje ikke i landet som helhet, fordi de for dyre boligene legger beslag på en mindre del av kapasiteten utover landet? Det er vanskelig å bedømme. En spør seg imidlertid lett: Er en her kommet borti en av grunnene til at fattigdommen synes å grine en mer grelt i møte i India enn i Afghanistan? India er jo industrielt og opplysningsmessig kommet svært meget lengre enn Afghanistan. Når det likevel synes å bli mindre igjen for folk flest, skyldes det da at en vesentlig del av de nasjonale ressursene brukes på investering og forbruk som landet ikke har råd til? Illustrasjonen her dekker bare et snevert felt, boligbyggingen, men tendensen gjelder vel på mange andre områder også?

Et av utgangspunktene for den høye standarden som landene ikke har råd til, er at utlendingene legger an en slik standard. Det gjelder særlig de utlendingene som bor i utviklingslandene, hjelpeprogram-folk, forretningsfolk og ambassadefolk. Iallfall gjelder det dem som kommer fra de vestlige landene. Russerne og vel også andre fra kommunistlandene har ofte en lavere levestandard der ute. Men i Afghanistan lever nesten alle vesteuropeere og amerikanere i boliger som koster mer enn de snaue 150 000 Afghanis det er regnet med ovenfor, og standarden er neppe noe særlig lavere i andre utviklingsland.

Hvis det nå bare var utlendingene som holdt denne høye standarden, var det kanskje ikke så farlig. Iallfall når det gjelder dem som arbeider for hjelpeprogrammene, betaler de jo en leie som finansieres utenfra, og som ofte amortiserer boliger på et nokså begrenset antall år. Men ofte irriterer det at så meget av hjelpebudsjettet brukes til hjelpenes forbruk. Noe annerledes blir forholdet for utenlandske forretningsfolk som får sin inntekt av vertslandets økonomi. Antallet av utlendinger er vel likevel som regel såpass begrenset at deres standard ikke blir noen helt avgjørende belastning. Problemet er vel derfor særlig at de ledende kretser av landets befolkning naturlig forlanger at de ikke skal stå tilbake for utlendingene. Det er selvsagt en rekke andre grunner også som forårsaker høyt forbruk blant de ledende i utviklingslandene, grunner som varierer atskillig fra land til land, etter landenes sosiale struktur. Men at utlendingenes forbilde spiller en vesentlig rolle de fleste steder, tror jeg må anses på det rene.

Hva det betyr at et lederskikt krever en slik høy standard, kan illustreres i tilknytning til regnestykket ovenfor. Om en i fem år bygger 0,6 boliger pr. 1000 innbyggere til en nokså høy standard, så har denne byggingen bare dekket 3 promille av befolkningen, eller inklusive leilighetsinnehavernes familier 1 à 2 prosent. Det svarer til et ganske lite lederskikt, og prosenten blir i praksis selvsagt meget lavere, fordi endel av investeringene i nye boliger må bli for folk på et lavere økonomisk nivå, fordi en-

del nye boliger går til erstatning for dårlig bygde høy-standard-boliger som forfaller (kanskje også til utlendinger hvis deres antall øker), og fordi atskillige nye boliger bygges med en atskillig høyere standard enn forutsatt i regnestykket.

Kan en så løse problemet ved økt hjelpeinnast? Et stykke på vei kanskje ja. De økonomisk utviklede landenes ressurser er jo så store, at de kan rekke mangt hvis giverviljen og organisasjonsevnen strekker til, ikke minst hvis samtidig rustningsutgiftene kunne settes merkbart ned. Men en må for det første gjøre seg klart at problemet er av svære dimensjoner. Om en tenker seg bare en bolig pr. 1000 innbyggere om året — altså en tiendedel av det beregnede behovet — så dreier det seg for utviklingslandene under ett om en å to millioner boliger om året. Kalkulert etter den kostnaden som synes vanlig for utlendingenes boliger i Kabul, representerer disse boligene en kapitalverdi av samme størrelsesorden som den samlede årlige kapitaltilførsel til utviklingslandene i dag. Bildet forandres trolig ikke vesentlig om en tar andre utviklingsland som utgangspunkt. Og skulle en anvende dette resonnementet på boliger, måtte en vel anvende det på andre områder også. Dessuten må en være klar over at selv om en kan få hjelp utenfra, vil en slik boligbygging på luksusnivå i forhold til landets ressurser kreve meget av landets knappe tilgang på fagfolk på en rekke områder.

Det synes grunn til å regne med at slike tendenser til overforbruk hindrer eller bremser den økonomiske veksten i vesentlig grad. Kan utlendingene i utviklingslandene sette ned sitt forbruk, og dermed unngå i samme grad å bringe inn tendensen til overforbruk blant de høyere lagene av den innfødte befolkningen? Her ligger mange problemer, det gjelder hvilken standard europeere trenger for å kunne arbeide effektivt i tropiske land, hvilke stimulanser en må bruke for å rekrutere fagfolk dit osv. Situasjonen appellerer utvilsomt til alle som den berører om å vise nøkternhet. Misjonsvirksomheten og fredskorpssene gir kanskje et partielt svar på appellen. (Apropos: Kunne ikke fredskorpssene

bedre kalles «solidaritetskorp».) Meningen med dem er jo å vise solidaritet med utviklingslandene på dette som på andre områder).

Et annet punkt hvor jeg har inntrykk av at det sløses meget ved etterligning av de mer utviklede land, gjelder valg av materialer og konstruksjoner. Forskjellen i noen viktige kostnadsrelasjoner kan illustreres ved følgende tabell (gjelder omkring 1960):

Kostnadene målt i antall daglønner for en ufaglært bygningsarbeider

	1000 kg sement	1000 kg vanlig armeringsjern	1000 brente murstein	1 m ³ vanlig trelast
Afghanistan	43	600	22	60
India	59	340	17	170
Iran	29	220	7	50
Japan	21	122	19	35
Norge	2	18	4	5

Denne tabellen kunne fortjene en meget omfattende presisering av forutsetningene, og en rekke forbehold med hensyn til mangelfull sammenlignbarhet. Det er det ikke plass til her. Det er neppe tilstrekkelig grunn til det heller, for visse hovedtendenser viser tabellen tross alt klart, når en tar hensyn til at landene stort sett er ordnet etter stigende økonomisk evne og grad av industrialisering.

For det første er alle materialene langt dyrere i forhold til arbeidslønningene i de mindre industrialiserte landene enn i de mer industrialiserte landene. Det kan illustrere det kjente forhold at en skal være forsiktig med arbeidsparende metoder i utviklingslandene, og heller legge an på materialsparing. Mekanisering og overgang fra håndverk til fabrikkframstilling vil særlig være berettiget der hvor det kan sikre kvaliteten, eventuelt derved gjøre det mulig å spare materialer fordi den bedrede kvaliteten gjør det mulig å redusere dimensjonene o. lign., eller der hvor det kan spare kvalifisert arbeidskraft som det er særlig knapphet på.

For det andre faller murstein forholdsvis langt billigere i utviklingslandene enn de andre materi-

alene. Det tilsier at en i utviklingslandene søker å basere seg forholdsvis langt mer på murstein, og mindre på betong- og trekonstruksjoner enn i de utviklede landene, iallfall for konstruksjoner som krever forholdsvis store materialmengder. Her synes det utvilsomt i nokså stor stil, ved en altfor automatisk etterligning av de utviklede lands moderne betongbyggemåter. Det kan formentlig tjene som eksempel på at utviklingslandenes økonomi kunne fremmes i betydelig grad hvis de kunne lære å planlegge sin utvikling ut fra sine egne forutsetninger.

En overgang fra mursteins- til betongbygging vil etter vanlige nasjonalregnskapsmetoder øke nasjonalproduktet og investeringene atskillig med konstant byggevolum. Det kan vel være et skoleeksempel på en nokså viktig svakhet ved det vanlige nasjonalregnskapsopplegget.

Årsakene til at sement er forholdsvis dyr i utviklingslandene er særlig at den fremstilles ved en kapitalintensiv produksjon, basert på bl. a. dyre, importerte maskiner, og på store kvanta av brensel som er knapt og dyrt. Kapitalintensiv produksjon blir dyr dels fordi kapitalgjenstandene innføres fra land med høyere inntekter, dels p.g.a. et naturlig høyt rentenivå, og ofte p. g. a. lite effektiv utnyttelse av kapitalgjenstandene. De høye stålprisene har lignende årsaker, men stål er til dels også direkte importvare. De høye trelastprisene skyldes andre momenter, og må for en stor del anses som oppdrevne priser på et materiale som det er knapphet på. Det gjelder i svært mange utviklingsland, men ikke alle. Her burde forholdene kunne bedres ved økt produksjon — som det tar tid å utvikle — og ved opplæring i en mer økonomisk utnyttelse av materialene. Her kan kanskje ligge oppgaver for trelastlandene i Norden?

*

De forholdene jeg her har illustrert, har stort sett vært påpekt av andre før. Jeg håper at de illustrasjonene jeg har gitt, kan bidra til å gjøre bildet av problemene og oppgavene noe mer levende og konkret.

Kongsberg og Numedal

OM VEKSTSENTRA I ENGLAND OG NORGE

I Observer for 10. november 1963 er det en artikkel om Regjeringens planer om distriktsutbygging i nord-øst-England for å bremse «the drift from the North-East». Her er det tydeligvis ikke snakk om å reise industribedrifter bort gjennom de avsides bygdene. Et hovedpunkt i distriktsutbyggingen er å ta utgangspunkt i byer som etter norske forhold er middels store, og skape dem om til store byer. Blant Regjeringens planer kan nevnes at handelsministeren — ifølge Observer — «ventes å lansere Washington, sør for Newcastle, som en ny by for opptil 80 000 mennesker. Aycliffe, den nye byen nær Darlington vil bli utvidet fra en befolkning på 15000 innbyggere til ca. 40 000. Et annet «vekstsenter» vil kanskje bli Durham (for tiden 19 000 innbyggere). Byens sentrale plass i kommunikasjonsnett og dens vakre beliggenhet vil sannsynligvis gjøre den tiltrekkende.

Regjeringens planer vil innebære et viktig skritt fra de gamle tanker om nødhjelp for «black spots» til et harmonisk program for distriktsutbygging.

*

I årets trontaledebatt var distriktsutbyggingen — som vanlig — et populært tema. Innleggene fulgte stort sett det gamle mønster. Vi bringer et sitat fra representanten Christiansen (a), Buskerud, som vi på mange måter mener er karakteristisk for vår hjemlige debatt av distriktsutbyggingsproblemer.

«I Numedal holder veien ikke mål, og det er delte meninger om jernbanens stilling. Dalen sakker stadig akterut i forhold til fylket forøvrig. Folketallet går tilbake, og det skjer en såkalt forgubningsprosess. Mens ungdommen i forrige generasjon dro fra Numedal til Minnesota og Dakota, går nå veien til Kongsberg, til Drammensdistriktet og til Oslo.

Jeg vil kaste fram den tanke at denne livskraftige bedrift, (Kongsberg Våpenfabrikk) som ligger ved inngangen til et dalføre med et svakt og ensidig næringsliv, tar opp til overveieelse å etablere en del arbeidsplasser på et skikket sted i denne dalen. Jeg ville se det som en stor fordel om Kongsberg Våpenfabrikk kunne få noe av den arbeidskraft den har behov for, gjennom å eksportere noen arbeidsplasser til Numedal istedenfor å importere numedøler til Kongsberg.»

Det meste av debatten i Norge om distriktsutbygging synes å være basert på samme grunntanke som vi har illustrert med sitatet foran. Man går ut fra at det er mulig — og at det er riktig å basere distriktsutbyggingen på industrireisning i bygdene. Det vil vel

ofte si at industrireisningen skjer på steder med færre enn — la oss si — tusen innbyggere.

Det synes å være godtatt at alle byer i Norge er «store», og at en bevisst distriktsutbyggingspolitikk må ta sikte på industrireisning utenom bysentrene.

Det er derfor vi bringer det foranstående sitatet fra Observer. Fra Sverige kunne vi ha funnet tilsvarende eksempler. Man bygger på at en økonomisk utbygging av et distrikt må baseres på befolkningssentra av en ganske betydelig størrelse, større enn de aller fleste norske byer. Først når et sentrum har en viss størrelse, vil det kunne ha økonomisk grunnlag til selv å virke som en magnet på annen økonomisk virksomhet. Hvis man prøver å basere utviklingen på mindre sentra, vil disse sjelden få tilstrekkelig sterkt grunnlag til å kunne vokse videre av egen kraft.

Stortingsmann Christiansens innlegg som vi har sitert fra ovenfor, og de fleste andre innlegg fra den norske debatt om distriktsproblemer, illustrerer denne tankegang, og det vi tror er feilaktig ved deres resonnementer. La oss bruke det konkrete eksempel fra Numedal. Her har vi et lykkelig eksempel på en by med et industrielt miljø, særlig Kongsberg Våpenfabrikk, «som i lengre tid har vært preget av sterk ekspansjon under en dynamisk bedriftsledelse». Byen synes å ha mulighetene for en fortsatt god økonomisk vekst, men da må den også få nytte alle de muligheter som er tilstede. Vi skulle anta at utflyttingen fra Numedal er en forutsetning for den vekst som er skjedd i Kongsberg, og som fortsatt vil kunne gi betingelser for økonomisk ekspansjon. — Christiansen, som kjenner Numedal godt, antyder at det ikke bare er Kongsberg, men også Drammensdistriktet og Oslo som trekker folk fra dalen. Kan det ikke hende at en framtidig sterkere utbygging av Kongsberg med tilflytting fra bl. a. Numedal er et nødvendig tiltak for å forhindre at ungdommen i Numedal flytter til Oslo eller Drammen. Er det ikke mulig at flytting av mindre avdelinger av industribedrifter fra Kongsberg til Numedal bare vil føre til at Oslos tiltrekningskraft blir relativt større, og at både Kongsberg og Numedal vil tape på det?

Er det mulig at vår fremtidige distriktsutbygging bør ta sitt utgangspunkt i våre byer som er større enn f. eks. 4000, 8000 eller 10 000 innbyggere, og legges forholdene til rette for en bred økonomisk vekst i disse?

I andre land har de funnet fram til en slik oppfatning.

Økonomisk langtidsplanlegging er kommet svært i skuddet i de senere år. Det er snart ikke et land i Europa som ikke har en eller annen form for en langtidsplan, vekstprogram eller utviklingsplan. Også i de internasjonale organisasjoner arbeides det med disse ting. Som vi vet har f. eks. OECD laget et vekstprogram for 1960-årene for medlemslandene.

Men ser vi nærmere på innholdet i disse planer og programmer, vil vi oppdage at de er høyst forskjellige av karakter og innhold. Sovjets 5-årsplaner betegner vel et ytterpunkt i den ene retning, med en planøkonomi basert på gjennomført dirigering av økonomien. I Vest-Europa er det vanlig å regne Frankrike, Norge og kanskje Nederland som de land som har den mest avanserte økonomiske planlegging, men selv i disse land kan man ikke tale om en konsekvent gjennomført økonomisk planleg-

ing. Enda mindre gjelder det de øvrige land i Europa. I mange land dreier det seg ikke om annet enn et mer eller mindre detaljert sett av prognoser.

en at den økonomiske politikk formes i overensstemmelse med de målsettinger som planen inneholder. Det vil si at hvis prognosene for en viss periode framover viser en utvikling som ikke er i overensstemmelse med målsettingen for den økonomiske politikk, er det nødvendig å utforme en *plan* for å påvirke utviklingen mot de målene en har satt seg.

Men i praksis er ikke forskjellen mellom plan og prognose så klar. De prognoser som blir lagt fram, vil ha en innflytelse på de økonomiske avgjørelser som blir truffet både av det offentlige og av de private. Jo større publisitet prognosene får, og jo mer alminnelig godkjent de er, jo større blir innflytelsen på de økonomisk-politiske avgjørelsene.

Jeg tror en kan si at alle de økonomiske planer som blir laget i de vest-europeiske land, er en blanding av plan og prognose. Også de

øke enn avta i årene framover, bl. a. fordi en større grad av selvfor- syning neppe kan løse våre økonomiske problemer. Og selv om tallet ikke øker, er det i alle fall så stort, at vi på nåde og unåde er underlagt kreftene i den internasjonale markedsøkonomi.

Men det stopper ikke med dette. Skal vi basere oss på et stort internasjonalt varebytte, må vi også forsøke å innrette oss slik at vi drar de størst mulige fordeler av det. Hvordan skal f. eks. et lite land som Norge kunne sikre en stabil avsetning av sine eksportvarer og sikre rimelige konkurransevilkår for skipsfarten? De fleste mener at for et lite land, som ikke har makt av betydning å sette bak sine krav, kan dette best skje gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid. Og slik det arter seg i praksis, vil det bl. a. si samarbeid for å sikre havenes frihet og samarbeid for å bringe ned tollmurer

Økonomisk langtids* planlegging

Ekspedisjonssjef

Bjørn Larsen

i Finansdepartementets

nye planleggingsavdeling

holdt 26. november

et foredrag i

Sosialøkonomisk Samfunn

som vi gjengir

i det følgende.

og andre restriksjoner på handelen. Det er også et samarbeid om økonomisk politikk i dens større bredde, særlig om konjunkturpolitikken.

Men det som mange av oss kunne ønske, nemlig et samarbeid som i sine perspektiver ledet fram til internasjonal økonomisk planlegging er det foreløpig lite av. Man kan nok si at både i OECD og innenfor Fellesmarkedet er det startet opp arbeid som kanskje med tiden kan bringe oss i denne retning, men foreløpig er det langt fram. Og det er ikke så veldig mye vi kan gjøre for å påskynde utviklingen heller. Alle som kjenner litt til internasjonalt samarbeid vet at

Nå tror jeg forresten ikke at forskjellen mellom «plan» og «prognose» er så fundamental som mange mener, i hvert fall ikke når det kommer til de praktiske resultater. I prinsippet er begrepene ganske klare. Når en setter opp prognoser for den økonomiske utvikling, forutsetter en ikke noen *endring* i den økonomiske politikk eller en tar bare hensyn til slike endringer som en vet om i det øyeblikk en setter opp prognosene. Når det gjelder plan eller programmer forutsetter

enkelte tall som presenteres kan ha en større eller mindre grad av planinnhold. Dette har sammenheng både med målsettingen for den økonomiske politikk og de virkemidler som står til disposisjon. Samfunnet er basert på at det en kaller markedsmekanismen skal være bestemmende for en stor del av den økonomiske utvikling.

det er, og må være, en langsom prosess. Vi kan ikke av den grunn trekke oss ut av samarbeidet, for da ville vi sannsynligvis være enda dårligere stillet.

Jeg har villet gå så pass utførlig inn på dette, fordi jeg mener det er en nødvendig bakgrunn for mye av den diskusjon som vi har hatt om virkemidlene i den økonomiske planlegging. Jeg sikter da bl. a. til den kritikk som er kommet fra professor Frisch og til den prinsipielle diskusjon mellom Frisch og Bjerve om makroøkonomiske virkemidler som er gjengitt i et memorandum av 7. desember 1962 fra Sosialøkonomisk Institutt. Utgangspunktet for denne diskusjon var som dere husker følgende utsagn av Frisch:

«Hvis en på forhånd begrenser utvalget av tillatte virkemidler til å gjelde bare skatte- og avgiftspolitikken, bevilgningspolitikken og penge- og kredittpolitikken, altså slike virkemidler som ikke avviker vesentlig fra systemet med den frie markedsøkonomi, vil det være *umulig* å nå den optimale tidsform for den samfunnsøkonomiske konstellasjon som er funnet som løsning av seleksjonsproblemet»

Dette kan være vel og bra, som en anvendelse av et matematisk prinsipp. Men det kan likevel være ganske gode grunner til at man ønsker å begrense utvalget av virkemidler. Enkelte av dem er i seg selv så upopulære at man for tiden har vurdert det slik at de ikke har gunstige virkninger som er store nok til å rettferdiggjøre bruken av dem. Med andre ord: man regner med at de ikke vil komme med ved en fullstendig optimallosning. For det andre vil en proklamerings av at disse virkemidler ikke vil bli brukt, i seg selv være et virkemiddel. F. eks. kan en gjensidig formell binding av adgangen til å bruke toll og kvantitative restriksjoner, gjennom en internasjonal avtale, gi oss langt større fordeler enn om vi forbeholdt oss rett til å bruke disse virkemidler etter behov.

I det dokument fra Instituttet som var utgangspunktet for diskusjonen, sier Frisch at den norske planlegging kan karakteriseres som «virkemiddelsvak økonomifintinking», og han sier:

«Et slikt system kan best sammenlignes med det system for skipsstyring som man ville få ved for *navigasjonen* å ta i bruk de mest perfektionerte moderne tekniske hjelpemidler (radar, radiokrysspeiling osv.) men samtidig ta vekk *roret* på båten. Å kalle et slikt analyse-system anvendt på samfunnsøkonomien, for *planøkonomi* er en tilsniskelse. En riktigere betegnelse på et slikt system ville være virkemiddelsvak økonomifintinking.»

Bjerve repliserer til dette at:

«Eg trur vi like godt kan seie at dersom skipet manglar radar, radiokrysspeiling og andre verkeleg effektive analytiske hjelpemiddel (for vi må vel vere samde om at den økonomiske vitskapen enno står på eit særst primitivt stadium trass i det banebrytande arbeidet ditt), dersom kapteinen vidare manglar eit nøyaktig kart og dersom han dessutan må gje sine ordrar til rormannen på grunnlag av innblanding frå 14 medoffiserar og er utsatt for press frå 150 passasjerar, ville det vel ikkje hjelpe stort å ha det mest moderne utstyr for styring av båten. Ein kan like godt tale om tenkemiddelsvak økonomifintinking som virkemiddelsvak økonomifintinking.»

Jeg tror Bjerves replikk godt karakteriserer situasjonen vi står overfor, i hvert fall når det gjelder langtidsplanlegging i Norge i dag. Det er et påtrengende behov for å forsøke å bedre koordineringen på styringssiden, og jeg mener at dette er i dag vel så viktig som å søke fram til nye styringsmidler. Det er også viktig at man er villig til å bruke på en konsekvent måte de virkemidler man allerede har. Jeg tror også det er mye riktig i det synspunkt at det skorter vel så mye på å finne fram til fornuftige målsettinger, som på midlene til å gjennomføre dem. Jeg tenker ikke da så mye på konjunkturpolitikken fra år til år, men mere på den planlegging som har et lengre perspektiv.

Langtidsprogrammet gjelder en 4-årsperiode, men siktepunktene må selvfølgelig på svært mange områder ligge mye lengre fram. Den enkleste del av oppgaven er kanskje å forestille seg utviklin-

gen i de økonomiske hovedstørrelser, som GNP, konsum osv. Men kjernen i den langsiktige planlegging knytter seg til endringer i samfunnets *struktur*, og her er vi straks på mer gygende grunn. Hvordan ønsker vi at det norske samfunn skal se ut om 10 år — om 20 år? Hvilken bosettingsstruktur skal vi ta sikte på i fordelingen på by og land. Skal vi forsøke å stoppe Oslo's vekst og i stedet etablere nye bysamfunn? Det norske veinettet, hvordan bør det *konkret* se ut om 10 eller 20 år? Hvilken tyngde skal det legges på de forskjellige kommunikasjonsmidler, og på forholdet mellom kollektiv og privat transport? Hvordan bør undervisning og forskning bygges ut, både i undervisningens innhold og i plasing og fordeling av de fysiske investeringer på disse områder? Tilsvarende spørsmål kan reises for helseinstitusjonene. Og hvordan skal vi stille oss for å få den beste utnyttelse av ferie- og fritidsmulighetene? Dette er bare noen få eksempler på de problemer vi står overfor. Det reiser seg her en masse spørsmål av rent praktisk og konkret art. Hvordan skal vi få mobilisert all den fagkyndighet som trengs for å lage fornuftige planer? Og hvordan skal vi rent praktisk klare å koordinere de forskjellige områder på selve planleggingsstadiet? Hvordan kan vi sikre oss at de mest frem-synte mennesker på de forskjellige områder vinner gehør for sitt syn i administrasjon, Regjering, Storting og offentlig opinion? Vi må nok innrømme at det fremdeles er langt fram til at vi kan sikre de virkelig radikale idéer en tilstrekkelig plass i den langsiktige planlegging. Med radikal tenker jeg da selvsagt ikke på radikal i vanlig politisk mening, men i mer opprinnelig mening — som søker til roten i de samfunnsmessige strukturproblemer, som prøver å løsrive seg fra vanetenkning, og prøver å gi løsninger som er basert på en fordomsfri betraktning av hvordan det norske samfunn, rent konkret, bør være 10 eller 20 år fra nå av.

Det er ved disse sider av den økonomiske planlegging at de som arbeider med planleggingen i den offentlige administrasjon føler at skoene trykker mest. Det er selvsagt også en svakhet at vi ikke har klart å utnytte moderne økono-

metriske metoder i større utstrekning enn det som faktisk er tilfelle, men jeg tror allikevel at mangelen på framsyn og idéer er en vel så stor hindring for en bedre langtidsplanlegging.

Jeg hører ikke til dem som undervurderer den økonomiske planlegging i Norge. Med alle sine feil og mangler har planleggingen på en helt vesentlig måte påvirket den økonomiske framgang etter krigen. Jeg kan nevne noen få eksempler: Særskilt vedlegg nr. 11 til Statsbudsjettet 1945—46 fastslo gjenreisningspolitikken som bl. a. gikk ut på å bruke valutabeholdningen og utenlandske lån i raskt tempo til investeringer samtidig som forbruket skulle hindres i å stige for raskt. Disse grunnleggende idéer bidro på en avgjørende måte til å forme den økonomiske etterkrigspolitikken. Gjennom nasjonalbudsjettene fra år til år ble denne politikken konkret utformet og passet inn i en totaløkonomisk ramme. Jeg tror ikke det hadde vært mulig å nå de resultater man hadde i de første etterkrigsår og senere, uten de nye hjelpemidler som nasjonalbudsjettet ga. Det første langtidsprogram, i 1948, ble laget etter anmodning fra OEEC i Paris. Programmet var en betingelse for at vi skulle få Marshall-hjelp, og hjelpen ble fordelt mellom landene på grunnlag av de planer som ble lagt fram. Jeg tror at Marshall-hjelpens suksess til en stor grad var betinget av at det ble laget så pass grundige planer, som også ble fulgt opp i praksis. I dag må en vel si at nasjonalbudsjettene er nærmest uunnværlige hjelpemidler i den økonomiske politikk. Uten langtidsprogrammer hadde det heller ikke vært mulig å følge såpass langsiktige linjer i utbyggingen av landet som vi faktisk har gjort. Dette er kanskje langtidsprogrammenes viktigste bidrag til den økonomiske politikk hittil: at de har brakt de langsiktige perspektiver sterkere fram, ikke minst i de forskjellige regjeringsdepartementers arbeid med sine sakområder.

Vi som arbeider med økonomisk planlegging til daglig har lett for å konsentrere vår oppmerksomhet om feil og mangler. Og for alle fagøkonomer som kjenner de store framskritt i økonomisk teori i den siste generasjon, kan vår økonomi-

ske planlegging fortone seg som ganske primitiv. Men la oss ikke tape perspektivene av syne, og la ikke det beste være det godes fiende. Det er tross alt vesentlige resultater som er nådd i løpet av få år når vi sammenligner med startpunktet like etter krigen.

Siden det gjeldende langtidsprogram ble lagt fram i 1961 er det gjort mye for å styrke planleggingsapparatet. Blant annet er det opprettet egne «utredningsavdelinger» i Samferdselsdepartementet, Fiskeridepartementet og Kommunaldepartementet. Den siste skal særlig ta seg av områdeplanleggingen. I Finansdepartementet er det som kjent opprettet en Langtidsplanavdeling fra 1. januar i år. Industridepartementet har allerede i lengre tid hatt en utredningsavdeling. Også i Undervisningsdepartementet vil planleggingsfunksjonen bli styrket, gjennom et nytt Planleggingssekretariat for undervisning og forskning fra 1. januar 1964. Den økonomiske planlegging i fylkene vil også bli styrket. Vi skulle således nå være bedre rustet til nye framstøt enn vi har vært tidligere.

Jeg skal i det følgende nevne noen av de områder hvor vi nå prøver å få til forbedringer i den økonomiske planlegging. Men la meg med en gang si at dette er en tidkrevende prosess, og det vil nødvendigvis ta tid før vi kan høste de praktiske resultater.

Det første område jeg vil nevne er arbeidet med den langsiktige planlegging av statsbudsjettet.

De enkelte deler av statsvirksomheten har en langsiktig planlegging av vekslende omfang og kvalitet. Som eksempler kan en nevne 5-årsplanen for utbyggingen av psykiatriske institusjoner, 10-årsprogrammet for intensivering av sjømannsutdannelsen, planene for den fremtidige utbygging av fengselsstellet, 10-årsprogrammet for utbygging av våre universiteter og høyskoler og den nye forsvarsplanen.

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig bare å ha langsiktige planer for de enkelte, viktige deler av statsforvaltningen. Det er et påtrengende behov for et langtidsprogram hvor samtlige langsiktige planer blir vurdert i sammenheng og justert i forhold til hverandre og i forhold til de påregnelige frem-

tidige ressurser. Uten en langsiktig og koordinert planlegging av samtlige statsutgifter, foreligger det en betydelig risiko for at det vil overstige våre muligheter å gjennomføre de enkelte planer i løpet av de forutsatte programperioder, eller også at gjennomføringen av dem gir seg uheldige eller uønskete utslag for andre deler av statsforvaltningen.

De langtidsprogrammer som hittil har vært utarbeidet, har ikke knyttet utbyggingen på de forskjellige offentlige områder direkte til de bevilgninger som føres opp i statsbudsjettet. Det har med andre ord hittil ikke eksistert en langtidsprogrammering som direkte har omfattet statsbudsjettet.

Det kan være ganske naturlig å spørre hvorfor det ikke har vært laget langtidsprogrammer også for statsbudsjettet — vi har jo tross alt hatt økonomiske langtidsprogrammer her i landet siden 1948, og en langsiktig samordning av statens egen virksomhet burde vel ha vært en av de mest nærliggende oppgaver?

Det er flere grunner til at det hittil ikke har vært mulig å løse en slik oppgave.

For det første bygges statsbudsjettbehandlingen på en bestemt prosedyre med en grundig og detaljert kritisk gjennomgåelse av utgiftsanslag. En slik prosedyre har en ikke kunnet følge for langtidsprogrammene. Av denne grunn har Finansdepartementet nødig villet akseptere at langtidsprogrammet skulle være bindende for utformingen av statsbudsjettet. Men selv sagt har langtidsprogrammene vært retningsgivende for de enkelte års statsbudsjetter.

For det andre har en hatt den prinsipielle betenkelighet at et langtidsprogram for statsbudsjettet ville innskrenke den konjunkturpolitiske handlefriheten fra år til år i statsbudsjettet. Begge disse innvendinger må tillegges stor vekt, og de må veies mot de fordeler som kan oppnås ved en mer langsiktig planlegging for statsbudsjettet. Løsningen ligger bl. a. i et mer grundig forarbeid med statsbudsjettsiden i langtidsprogrammene. Dette har selv sagt vært vanskelig å få til før en hadde en permanent organisasjon av arbeidet med langtidsprogrammet. Den konjunkturpolitiske handlefrihet

bør kunne varetas ved at bindingen gjelder utgiftene over programperioden og ikke nødvendigvis det enkelte budsjettår. Ellers gjelder det her som overalt ellers hvor en arbeider med langtidsprogrammer, at dersom forutsetningene for programmene endrer seg må det være mulig å foreta de nødvendige justeringer av dem.

Et annet område hvor det er plass for forbedringer er noe som vi foreløpig har kalt rullende langtidsprogrammer. Det er åpenbart lite tilfredsstillende bare å utarbeide et langtidsprogram hvert fjerde år. En bedre fremgangsmåte ville være å føre programmet ajour en gang i året, slik at en til en hver tid hadde en oversikt fire år fram i tiden. Dette har vært et ønskemål lenge, men det har vært vanskelig å gjøre noe med det før en fikk en permanent departementsavdeling for langtidsplanlegging. Fremdeles kan det kanskje være slik at dette vil være en for arbeidskrevende oppgave både for Planleggingsavdelingen og de enkelte fagdepartementer, men det må i hvert fall være mulig å arbeide et stykke i denne retning. Den langsiktige planlegging av statsbudsjettet, som jeg allerede har omtalt, er ment å gi oss et løpende 4-årsperspektiv av statens egen virksomhet. Det har også allerede vært gjort en del arbeid med å føre ajour de generelle forutsetninger om bl. a. utenriksøkonomien som det nåværende programmet bygger på, uten at det er foretatt noen formell revisjon av programmet for den gjenstående del av perioden.

Et tredje område jeg vil nevne er arbeidet med å forbedre metodene i planleggingsarbeidet.

Vi har fått etablert en komité for arbeidet med planleggingsmodellen, med representanter fra Universitetet, Statistisk Sentralbyrå og Finansdepartementet.

Hittil har arbeidet konsentrert seg om en utbygging av nasjonalbudsjettmodellen for nasjonalbudsjetteringsformål. Denne modellen er i det vesentlige bygget opp omkring en kryssløpsmodell. Hensikten med dette er å sørge for konsistens mellom anslag på sluttleveringene (konsum, investering, eksport) og anslagene for produksjon i de enkelte sektorer og for import. Jeg vil bemerke her at vi så vidt jeg vet er i den helt unike situasjon

i verden at vi har tilgang til en stadig ajourført kryssløpstabell. Økonometrikerne og planleggere fra andre land misunner oss dette med god rett. Mye av den intervjuing av og det samarbeid med næringsbransjer etc. som planleggingsorganene i andre land har hatt behov for, har sin bakgrunn i at de ikke har det samme kjennskap til produksjonsstrukturen som vi har gjennom kryssløpstabellen. Modellen er videre bygget ut med inntekts- og konsumrelasjoner. Det vil si at man får tatt vare på at produksjon i de enkelte næringer genererer konsumdisponibel inntekt som igjen gir seg utslag i konsum og dermed etterspørsel etter varer fra de enkelte sektorer. Inn i denne sammenhengen har man også fått brakt beskatningen.

Modellen er lagt opp for løsning på Byråets elektroniske regnemaskin DEUCE. Den innebærer antakelig et maksimum av hva denne maskin kan yte. Imidlertid vil Byrået en gang neste år få tilgang til en større regnemaskin. Det er derfor nå mulig å utarbeide en mer omfattende modell som kan regnes på denne maskinen. Den vesentligste forbedring i forhold til den tidligere modell, blir her at man får trukket inn prisene. Den tidligere modell gjorde alle beregninger i og gav alle resultater i gitte relative priser, eventuelt inflatert til siste regnskapsårs prisnivå. Den nye modellen vil foreta en viss grad av prisanalyse, og den vil kunne kombinere denne prisanalysen med en kvantumsanalyse i faste priser og derved gi resultater i verditall i løpende priser. Dermed er forbindelsen knyttet til inntekter, sparing og øvrige finansstrømmer. Med den nåværende hovedvekt på penge- og finanspolitikken som økonomiske virkemidler er dette en meget stor forbedring.

Modellen er bygget opp slik at den inneholder en rekke variable som avhenger av hva de offentlige myndigheter gjør. Det kan være skattevariable, offentlig konsum og offentlig investering. Hensikten med modellen er nettopp å analysere virkninger av ulike verdier for offentlige handlingsparametre. Med et visst antall slike parametre og et visst spillerom for hver parameter vil det bli uhyre mange kombinasjonsmuligheter å velge mellom for bruken av disse para-

metrene. For å løse slike problemstillinger er det programmeringsteknikken er utviklet. Byrået har lagt opp til et relativt enkelt programmeringsopplegg for den nye nasjonalbudsjetteringsmodellen. Ut fra visse forutsetninger om målsetting med hensyn til sysselsetting, underskott på betalingsbalansen osv. kan man få belyst hvordan settet av offentlige handlingsparametre kan kombineres for å gi det ønskede resultat.

Når det gjelder en separat modell for langtidsplanleggingen, er vi foreløpig ikke kommet så langt. Fra Byrået er det lagt fram et utkast til begrepsmessig ramme for en dynamisk budsjetteringsmodell. Hovedpoenget med en modell for mer langsiktige formål er at den må trekke inn kapitaldannelsen. I nasjonalbudsjetteringsmodellen behandles investeringer bare som etterspørsel. I en langtidsplanmodell er sammenhengen mellom investering og virkningen på kapasitet og innsats av andre produksjonsfaktorer det sentrale. Slike sammenhenger vet vi foreløpig meget lite om, noe som selv sagt er en stor svakhet i planleggingsarbeidet. Selve det datamessige grunnlag for Byråets modellutkast vil det nok ta meget lang tid å bringe opp på et tilfredsstillende nivå. Men selve modellen håper vi kan være ferdig til prøveberegninger med fiktive tall i løpet av et snaut års tid. I så fall ville vi kunne bruke den til å analysere spesielle problemstillinger, selv om vi ikke kan bruke den direkte til utarbeidelsen av generalbudsjettet for det neste langtidsprogrammet.

Vi vil kunne dra stor nytte av nasjonalbudsjetteringsmodellen også for langtidsprogrammet. Særlig når det gjelder å sikre konsistensen mellom de ulike anslag, men også for å få anslag for konsumutviklingen. Men de egentlige vekstproblemer kan den altså ikke brukes til å analysere.

Et problem som stadig reiser seg er hvorvidt man skal satse fortsatt på disse meget store modellene som krever store beregninger på elektroniske regnemaskiner, eller om man heller skulle prøve seg med enklere makromodeller som det vil være lettere å ha oversikt over. Svaret her er høyst sannsynlig et både og. Et argument for de store modellene er at man for analysen

av de enkelte økonomiske virkemidlene i alle tilfelle krever atskillig detaljering.

I Finansdepartementet setter vi store forventninger til det samarbeid som på dette området er innledet med Universitetet og Byrådet, og jeg er sikker på at det etter hvert vil gi oss bedre løsninger av metodespørsmålene enn det vi hittil har hatt.

Jeg har nevnt noen få områder hvor det kan være påkrevet å legge ned mer arbeid for så langt som mulig å forbedre våre langtidsprogrammer. Det er selvsagt også mange andre områder som kunne vært nevnt, uten at jeg her skal

gå nærmere inn på dem. Det er f. eks. et slikt område som samarbeide om planleggingen mellom myndighetene, nærings- og arbeidslivet og andre viktige samfunnsgrupper. I denne sammenheng har det vært mye diskusjon om opprettelsen av et Planleggingsråd, men dette er bare en side av et stort problemkompleks, som gjelder samarbeidet i mange former og i mange retninger. Jeg har heller ikke gått inn på de områder som i første hånd ikke direkte er Finansdepartementets ansvarsområder, nemlig fagdepartementenes egen langsiktige planlegging. Det dreier seg her ofte om planlegging

med et atskillig lengre perspektiv enn 4 år. Med den utbygging av planleggingsfunksjonen som er skjedd i departementene den senere tid, må en ha lov til å vente seg gode resultater etter hvert. Særlig viktig i denne sammenheng er områdeplanleggingen, som nå er kommet inn i en helt ny fase, med økt vekt på den rent konkrete, fysiske planlegging av distriktene med tyngdepunkt i planleggingen av sentrumsdannelser av forskjellig art. Dette kunne være emne for et helt foredrag for seg. På dette område tror jeg vi kommer til å få et av de vesentlige bidrag til norsk planlegging i årene framover.

Pop-lønnspolitikk

Fjernsynet har mistet en god mann. Det er sjanser for at andre vil følge, og finne seg bedre betalt arbeid i det private liv. Disse hendelser har fått meget publisitet, og reaksjonen fra nær sagt alle hold er at Kringkastingen og Fjernsynet må betale sine gode folk bedre. Arbeiderbladet refererte endog fra forholdene i København hvor lønningene i fjernsynet var langt bedre enn hos oss.

For oss som i mange år har sett at gode folk forlater statens tjeneste fordi de kan oppnå bedre betingelser hos andre, er det gledelig å se denne erkjennelsen av at lønnsnivået i staten ligger for lavt. I vår glede over denne erkjennelse blander det seg imidlertid litt tvil og noen uro, fordi Arbeiderbladet og andres bekymring kun knytter seg til lønnsproblemer hos noen få tjenestemenn som på grunn av sitt arbeids utadvendte karakter er blitt populære. Det forhold at det i mange år har gått en jevn strøm av dyktige folk over fra tjeneste hos staten til tjeneste hos andre arbeidsgivere har tilsynelatende ikke gitt seg utslag i noen særlig bekymring eller gitt seg utslag i noen særlig oppvurdering av de lønnsvilkår som staten bør by sine tjenestemenn i sin alminnelighet.

I denne pop-debattens tid må interessen for å bedre lønnsvilkårene for de kjente og kjære ansikter på skjermen kunne karakteriseres som en slags «pop-lønnspolitikk».

Ledige stipend

Alexander von Humboldt-stipend 1964/65

for akademikere mellom 25 og 35 år som i minst 2 år har innehatt undervisnings- eller forskerstilling ved universitet, høyskole eller vitenskapelig institusjon. Stipendiet er på DM 800 pr. måned for 10—12 måneder, gratis reise og familietillegg DM 180 for hustru og DM 40 for hvert barn. Søknad sendes innen 10 desember 1963 til Alexander von Humboldt-stiftung, Bad Godesberg, Tyskland.

Deutscher Akademiker Austauschdienst

stiller 11 stipend a DM 4000 til norske studenter med minst to års studietid og ferdige kandidater mellom 20 og 30 år for studier ved universitetet, tekniske og yrkespedagogiske høyskoler, samt musikk- og kunsthøyskoler i Vest-Tyskland og Vest-Berlin. Søknadsskjema og nærmere opplysninger fås i Utenriksdepartementets Kulturkontor. Søknadsfrist 14. desember 1963.

EKSAMEN HØSTEN 1963

Til Økonomisk Embetseksamen høsten 1963 har det meldt seg 9 kandidater, herav 8 etter gammel ordning og 1 etter ny ordning. Til 1. avdeling Økonomisk avsnitt har det meldt seg 37 kandidater og til Statistisk avsnitt 20 kandidater. Siste eksamensdag var 29. november.

For en tid siden hendte det i England at en skuespiller kjørte seg ihjel på motorsykkel. Dagen etter omkom en pop-sanger da hans elektriske gitar plutselig eksploderte. I en London-avis ble ulykkene slått opp under overskriften «Showbiz Death Toll Mounts», og en av bladets medarbeidere kommenterte hendelsene i en spesialartikkel med tittelen «Is the strain too much?».

Vi gjengir denne lille sannferdige historie som et særdeles illustrerende eksempel på Loven om Generalisering, som synes å ha fått generell gyldighet innenfor pressens verden, og som kort uttrykt kan formuleres slik: To tilfeller = en tendens. Og dette gjør vi fordi Loven om Generalisering i den senere tid har kommet til anvendelse i vår hjemlige presse på en måte som har bidratt til å besudle blant annet de statsansatte sosialøkonomers gode navn og rykte. Som leseren vil forstå, sikter vi til pressekommentarene omkring de synder som er begått av 2—3 embetsmenn i Industri-departementet.

En ellers besindig avis som Stavanger Aftenblad foreslår på lederplass at man «pakker hele departementet inn til salgs som skrap, uten mellomhandlere, hvoretter vi skaffer oss et helt nytt departement». Morgenbladet finner det ikke urimelig at folk nå spør seg selv hvilke uhumskheter som skjuler seg i andre grener av sentraladministrasjonen. En innsender i Verdens Gang har fått en halv side til disposisjon for å felle dommen over sosialøkonome-
ne i offentlig tjeneste: «Det er avskrekkende hvor det stadig glemmes at slike såkalte teoretikere jo egentlig var feilplaserte og udyktige og burde vært fritatt for videre verv». Etter hvert synes man å nærme seg et nivå som

minner om hva det en gang var populært på visse hold å mene om tyskerne: En god statsfunksjonær er bare en død statsfunksjonær.

Naturligvis følger den annen fløy på pressefronten med: En privat forretningsmann dømmes til noen års fengsel for bedrageri; det private næringsliv er pill råttent.

Vi kan også yde vårt lille bidrag: I forfjor så vi to fulle journalister i Presseklubben, norsk presse er så forsoffen at den må anses for utilregnelig.

*

I grunnen føler vi liten trang til å slutte oss til den rekke av anklagende røster som i den senere tid har latt seg høre mot norsk presse: Presseforbundets faglige utvalg, Riksadvokaten, Sakførerforeningen, Aksel Sandemose. Det er en av den fjerde statsmakts fundamentale oppgaver å følge den første statsmakts virksomhet med et årvåkent øye. Ikke desto mindre vil vi tillate oss å mene at vennskapelige relasjoner mellom dem som har sitt daglige virke knyttet til den første og den fjerde statsmakt, er av ganske avgjørende betydning for begge parter. Og det kan neppe bidra til å styrke disse vennskapelige relasjoner at det årvåkne øye er blitt så nærsynt at barna helles ut med badevannet.

*

På den annen side bør statsfunksjonærene selv ta situasjonen med fatning. Når vi for eksempel hører om offentlige tjenestemenn som ute blant folk forsøker å legge skjul på at de er ansatt i statsadministrasjonen, fristes vi sant å si til å mene at det for enkelte barn ville være en passende skjebne å bli hellet ut med badevannet.

FOREDRAG AV **ERIK BROFOSS**

● Om byer

● på landet

● — og i byen

med etterfølgende
diskusjon

Omtalt av Erik Østberg

Når «saken om grøntbeltet» rundt Oslo behandles av de kommunale myndigheter burde de etter Brofoss' mening «begynne med i fellesskap å lese høyt Asbjørnsens beskrivelse i «Kvernsgn» av vandringer i Maridalen. For en som kommer hjem fra sesongens aller første skitur i Maridalen, og har kunnet spenne av seg skiene utenfor stuedøren den 20. november, er det en sann svir å registrere et sånt forslag. Ennå har Norge knapt noen finere by på landet enn nettopp Oslo.

Intet middel er mer effektivt når målet er å beholde det paradisi som byen er for en del av oss enn å få flest mulig til å dra et annet sted. Og skal en oppnå det bør en absolutt understreke og fremheve ulempe- ne ved å bo i menneskemyldret og trafikk-kaoset i hovedstaden. Mer positivt blir det når en samtidig kan vise til langt mer forlokkende steder, som ikke nødvendigvis må være Kongsberg og ikke engang Kongsvinger, men tvert i mot et så lite kongelig om- råde som Glåmdalen fra Brandval til Elverum — kjent under navn av Solør-byen eller «Brofossiana».

Sjefdirektør Erik Brofoss er født på Kongsberg i 1908. (Det virker alltid overraskende å konstatere at et så virksomt menneske ikke er kommet lengre enn til midten av 50-årene). Og naturligvis er han stadig Kongsberg-gutt. I et svarinnlegg i debatten erklarte

han at mannen som steller sin hage (sa han ikke «have», forresten) på Kongsberg oftest er langt lyk- keligere enn han som nytt Oslo-menneskets mulig- het til å se operaer og høre de «store» konserter. Bro- foss streift ikke den mulighet at Oslo-mannen med eget hus og hage — han som har både i pose og sekk — kanskje kan representere toppen av trivsel. Han antydte tvert i mot, for ikke å si Bækkelund midt i mot, at det var en lykke å slippe å se operaer. For ordens skyld føyde han til at han selv godt kunne tenke seg å høre operaer, i det minste en del opera- arier. Men det gjør en antakelig like godt eller bedre på Kongsberg.

Brofoss er en sterk mann. Han er sterk fysisk. Hans skikkelse er stadig preget av idrettsmannen fra Kongsberg. Men han har dessuten et psykisk utstyr som harmoniserer med idrettsmannens fighting spirit og utholdenhet. Han er mannen som *driver* synspunk- tene og sakene igjennom på tvers av all konkurranse og motbør.

Brofoss har som foredragsholder velsignet lite av *taleren* over seg. Han hever sjelden stemmen, han *dveler* aldri. I sin huggende form er han ikke bare usentimental, men anti-sentimental. Han har en uaffektet, maskulin Oslo-tone, et sinn som rommer en karakteristisk ømhet for naturen. Kanskje er det

Siviløkonomene i nye omgivelser

Det meldes fra Bergen at Norges Handelshøyskoles nybygg ble innviet av Kongen 28. oktober i år. Uttal- elser i presse og kringkasting, og en pen illustrert brosjyre som Sosialøkonomen har fått tilsendt, tyder på at siviløkonomene nå har fått rommelige, praktiske og vakre omgivelser. Vi nevner at nybygget bl. a. inneholder 3 store og 9 små auditorier, samt hele 12 kollokvierom. Hvis noen undrer på hva all denne byg- ningsmessige herlighet koster, men sine auditorier, lesesaler, institutter, festsal, studentbokhandel etc. etc., opplyses det i en pressemelding at de samlede kostnader, inklusive inventar er kr. 12 150 000. Studie- kapasiteten ved Handelshøyskolen vil nå øke fra 50— 60 til 150—200 pr. årskull.

De færreste vil kunne hevde at Handelshøyskolens nybygg er et hastverksarbeid. Stortingets beslutning om å reise Norges Handelshøyskole er 46 år gammel. Da dette vedtaket var fattet — i 1917 — tok det 19 år før man kom i gang, i de kjente midlertidige lokaler

på Muséplassen, og her har våre halvbrødre siviløko- nomene holdt til hus i trange og lite hensiktsmessige omgivelser i hele 27 år inntil denne høst.

Vi sender våre lykkønskninger, med bare et lite islett av misunnelse.

P.S.

I Sosialøkonomenes store festkantate av 1938 ut- trykkes det som kjent et lyst håp om at vår gamle gård i Frederiks gate nok vil motstå tidens tann og rystelser fra tungtrafikken utenfor, hvis bare ikke trikken blir lagt dit. Spenningen var derfor som kjent stor da Oslo Sporveier i 1950 ved en traséomlegging plutselig kom kjørende ned Tullins gate. Men hittil har de gamle murstein holdt stand. Hvis det blir alvor av at trikkelinjene i Oslo blir nedlagt, og hvis dette skjer raskt nok, er det håp om at vår gamle gård også vil overleve denne trussel, og at episoden i 50- og 60-årene med trikk i Tullins gate, bare vil bli et lite vers i festkantaten ved sosialøkonomenes 100 års jubileum i 2008.

nettopp den som er den egentlige drivkraft i hans innbitte desentraliseringskampanje. Det drømmehuset på Nesodden som Brofoss presenterte som avslutning på sitt foredrag med lysbilder (storparten av lysbildene var diagrammer) fortalte noe om det.

Brofoss kan være utfordrende, polemisk i sin form. Likevel er diskusjon neppe hans sterkeste side. Han er så intenst opptatt av den sak han vil fremme at han ofte ikke gir seg, og ofte heller ikke har tid til å feste seg ved innvendinger som for ham ikke fortoner seg som essensielle. En synes å merke en tendens til avbiting, til «det kan så være, men...»-innstilling. Av og til kan motargumenter som fortjente å bli tatt høytidelig bli avfeid på denne måten.

Møtekvelden på Ribo den første november ga fint utbytte for de mange som var til stede. I ordskiftet som måtte avbrytes før talelysten var helt oppbrukt, fordi foredragsholderen hadde «flere ting som måtte gjøres» den kvelden, deltok Carl Anonsen, Gisle Skancke, Hans Heli, Jan Kristiansen og Otto Chr. Hiorth. I formannens fravær ble møtet ledet av Gisle Skancke.

Det er et uvanlig omfattende materiale sjefdirektør Erik Brofoss legger fram for å begrunne den oppfatning at industriutbyggingen i Oslo bør bremses eller stanses til fordel for en utbygging av utkantstrøkene. (Referenten bygger her på det stensilerte manuskriptgrunnlag til det opprinnelige foredrag som senere er gjentatt i flere forsamlinger — sannsynligvis i noe varierende form). Brofoss tar utgangspunkt i en historisk oversikt over Oslos befolkning og næringsliv og konkluderer med at «Oslo.. vil.. være bredfull i 1980 og sannsynligvis flere år tidligere. Overspillet vil gå til omegnskommunene i Akershus.» Han mener at «en må betrakte Oslo by og Akershus fylke som et Stor-Oslo-område», og konstaterer at «mens Oslo og Akershus i dag har 19,5 prosent av befolkningen, vil det påregnelige prosentallet ved neste århundreskifte være steget til 23—25 prosent.» «Antallet arbeidsplasser for hele Oslo-regionen vil øke til ca. 480 000 i 1980—85.

Som et forklarende moment til befolkningskonsentrasjonen i byene, en utvikling som vil medføre «at en hvert år skal skaffe «byplass» for en befolkning som svarer til det nåværende Stavangers størrelse», nevner Brofoss den absolutte og relative ekspansjon i servicenæringene på bekostning av de vareproduserende næringene.

Brofoss vil hindre at samfunnet og den enkelte nøyer seg med å betrakte denne flukten til byene med det åndfulle «Det som skjer, det skjer» som rettesnor. Han stiller problemet ut fra den forutsetning at utviklingen ikke er ønskelig og drøfter den under 4 hovedsynspunkter:

1. Bedriftenes lønnsomhet
2. De nasjonaløkonomiske hensyn
3. Kommunenes økonomi og selvstyre
4. Individets plass i samfunnet.

Det er verd å merke seg at Brofoss ville ha foretrukket å la det siste punktet få førsteplassen, fordi «en aldri får tape av syne at formålet med all økonomisk virksomhet er å tjene menneskers behov, velferd og trivsel.» Og selv om han bøyer seg for det flertall som stiller økonomiske lønnsomhetsbetraktninger og effektivitetshensyn i forgrunnen, er det nep-

pe tvil om at trivsel-spørsmålet danner tyngdepunktet i hans argumentasjon. Ordskiftet i samfunnet kunne tyde på at det også er på dette området uenigheten er størst. Nedenfor har jeg forsøkt å trekke fram en del av Brofoss' hovedargumenter under de enkelte punkter:

1. Mot etablering av nye industribedrifter i Oslo kan det det pekes på følgende innvendinger: Knapphet på arbeidskraft, stor «gjennomtrekk» av arbeidskraft («turn-over»), høye opplæringsutgifter, lang ventetid ved havn og jernbane og endelig og viktigst, mangel på tomter.
2. I en samfunnsmessig sammenheng kan en ikke begrense seg til de omkostningene som oppføres i bedriftenes regnskaper. Utgifter til de ansattes boliger, til transportmidler til arbeidsstedet, til veier, kloakk, vannforsyning, til lokal distribusjon av elektrisk kraft må regnes med. Brofoss «tør våge den påstand at nasjonaløkonomisk sett blir arbeidsplassene i Oslo dyrere enn i noe annet område i vårt land.»
3. Brofoss ironiserer over påstanden om at «utflytterne representerer atskillig skattekraft» og hevder at «utgifter til inntektens ervervelse» blir borte i all ønsketenkningen. «En ser aldri noen beregning over hvilke utgifter som ekspansjonen i befolkning og sysselsetting vil føre med seg for kommunen.» Brofoss fester seg spesielt ved de 250 millioner til forstads- og tunnelbanen.
4. Brofoss er overbevist om «de aller fleste» vil velge å bo i eget hus. «Storparten av dem som må bo i boligpakkhusene i Oslo, går rundt med en ikke realiserbar drøm om et eget hus». Det andre hovedpunktet er belastningen ved den betydelige avstand mellom bosted og arbeidssted som gjør de fleste avhengig av å bruke «befordringsmidler som er stappfulle morgen og ettermiddag» (og som heller ikke mannen med eget hus med hage i Oslo går fri for).

Brofoss mener at det må organiseres et planmessig arbeid for å stoppe Oslo-konsentrasjonen. Staten må gå i spissen med sine egne bedrifter og etater. Som eksempler på statsinstitusjoner som neppe nødvendigvis må holde til Oslo, nevner han Tippeteselskapet, Postsparebanken, Riksarkivet, en stor del av den militære administrasjonen og en stor del av den høyere undervisning. Pussig nok nevner sjefdirektør Brofoss ikke Norges Banks hovedsete.

Det bør overveies om private bedrifter kan få offentlig støtte til flytting og gjerne også til «igangsettingsomkostninger».

Hovedsynspunktet for å velge en utbygging i den større stil i området Våler, Flisa—Grue er at det har en betydelig arbeidskraftreserve og at man realøkonomisk sett vil få de minste utgifter til grunninvesteringer i et område hvor en er ubundet av fortiden. Brofoss fremhever også som en viktig grunn for å feste seg ved Solør-området at «en må regne med å stå overfor en revolusjon av arbeidsmetodene i skogen når barkingen blir overført til sentrale steder og kanskje helt fram til bedriftene.»

Sjefdirektør Brofoss var ikke udelte begeistret for uttrykket «Solør-byen». Hans mål er å unngå å skape en by. Idéen er å få en sammenhengende kjede av mindre sentre.

For ikke så mange år siden ble dollaren betraktet som en bunn solid valuta, og de aller fleste regnet med at denne situasjon ikke ville endre seg i tiden fremover. Siden slutten av 50-årene er imidlertid tilliten til dollaren blitt betydelig svekket. Denne utvikling har i første rekke sammenheng med de endringer som har funnet sted i USA's betalingsbalanse, og som danner bakgrunnen for de tiltak president Kennedy traff i juli i år med sikte på å bedre landets betalingsstilling.

Disse tiltak — blant annet den foreslåtte utjevningsskatt ved kjøp av utenlandske verdipapirer — vil kunne få direkte virkninger for vårt eget lands økonomi. Av langt større betydning er imidlertid de

likvide forpliktelser overfor andre lands regjeringer og valutamyndigheter og overfor privatpersoner i disse land. Det er grunn til å merke seg at reservene bare omfatter offisielle beholdninger, slik at f. eks. en økning i amerikanske borgers beholdninger av likvide fordringer i utlandet vil bety en tilsvarende økning i underskuddet. Videre vil underskuddet stige om en utlending bytter om sine beholdninger av amerikanske industriobligasjoner i langsiktige statspapirer.

Det totale nettounderskudd påvirkes både av kortsiktige transaksjoner og av den «uforklarte differanse», og variasjonene i disse poster kan være temmelig tilfældige. Man har derfor i amerikansk

imidlertid å være en tendens til stigende overskudd. I perioden 1950—54 utgjorde således overskuddet gjennomsnittlig 1,5 milliarder dollar årlig, mens det i perioden 1955—59 beløp seg til 2,3 milliarder dollar. For årene 1960—62 utgjorde overskuddet gjennomsnittlig 4,2 milliarder dollar.

Man kan ikke herav uten videre slutte at stigningen i betalingsunderskuddet har sin eneste eller viktigste årsak i forhold på kapitalbalansen. Således har de direkte amerikanske investeringer i utlandet resultert i eksport av kapitalutstyr, råvarer og tjenester som ellers ikke villet kommet i stand, samtidig som det har vært en betydelig økning i inngangen av renter og dividender. Videre er lån og

arnfinn moland:

DE FORENTE STATERS betalingsbalanse

Dollarens rolle som nøkkel-valuta i internasjonale betalinger er avhengig av at den alminnelige tillit til dollaren ikke blir svekket. Utviklingen av den amerikanske betalingsbalanse i de siste årene har skapt noen uro. Byråsjef Moland i Handelsdepartementets valutaavdeling redegjør i denne artikkelen for problemene og vurderer framtidsutsiktene.

følger det vil kunne få for den internasjonale betalingssituasjon og derigjennom for den økonomiske utvikling i den vestlige verden som helhet, dersom det skulle finne sted en alt for sterk og hurtig reduksjon i det amerikanske betalingsunderskudd.

Det kan derfor være av interesse å se litt nærmere på den utvikling som har funnet sted i USA's betalingsbalanse, og det er hensiktsmessig å starte med noen begrepsdefinisjoner. Det vanligst anvendte mål for underskuddet på den amerikanske betalingsbalanse er «det totale nettounderskudd» som utgjør den samlede verdi av nedgangen i de amerikanske gull- og valutareserver og økningen i landets

statistikk innført begrepet «basisbalansen», som ikke omfatter slike transaksjoner og heller ikke forskuddsbetalinger på tidligere gitte offentlige lån.

Tabellen på neste side viser utviklingen av USA's betalingsbalanse siden 1947 (milliarder dollar):

Foreløpige tall for første halvår i år tyder på at det totale nettounderskudd for 1963 vil bli anslagsvis 3,5 milliarder dollar.

Som man vil se har det i årene etter krigen vært til dels store overskudd på *vare- og tjenestebalansen*. Men det har vært sterke svingninger fra år til år, blant annet som følge av ikke-økonomiske forhold som f. eks. Korea-krigen og Suez-krisen. Alt i alt synes det

gaver i meget stor utstrekning blitt brukt til kjøp av amerikanske varer og tjenester. Det er således vanskelig å si noe sikkert om nettovirkningene på betalingsbalansen av den økning som har funnet sted i kapitaleksporten fra USA.

De amerikanske tiltak har imidlertid i første rekke sikte på å redusere underskuddet på kapitalbalansen, fortrinnsvis gjennom lavere netto-utgang av privat kapital, og det kan derfor være av interesse å se litt nærmere på den utvikling som har funnet sted for de enkelte hovedposters vedkommende.

Den samlede utgang av langsiktig privat kapital fra USA har økt sterkt. Nettoutgangen utgjorde i

BASISBALANSE *

År	Varer og tjenester, netto	Langsiktig kapital og stønader		Total	Kortsiktig kapital etc.	Total netto-balanse
		Priv. netto	Off. netto			
1947	10,9	÷0,9	÷6,2	3,8	0,8	4,6
1948	5,8	÷1,0	÷4,9	÷0,1	1,1	1,0
1949	5,6	÷0,6	÷5,8	÷0,8	0,9	0,2
1950	1,3	÷1,0	÷3,7	÷3,4	÷0,1	÷3,6
1951	3,3	÷0,7	÷3,3	÷0,7	0,4	÷0,3
1952	1,8	÷0,9	÷2,5	÷1,6	0,6	÷1,0
1953	÷0,1	÷0,3	÷2,2	÷2,6	0,5	÷2,2
1954	1,3	÷0,7	÷1,7	÷1,1	÷0,5	÷1,6
1955	1,6	÷0,7	÷2,4	÷1,5	0,3	÷1,1
1956	3,4	÷2,0	÷2,5	÷1,0	0,1	÷0,9
1957	5,2	÷2,9	÷2,7	÷0,4	1,0	0,5
1958	1,7	÷2,6	÷2,8	÷3,7	0,1	÷3,5
1959	÷0,4	÷1,6	÷2,6	÷4,7	0,9	÷3,7
1960	3,3	÷2,1	÷3,0	÷1,8	÷2,0	÷3,9
1961	5,0	÷2,1	÷3,7	÷0,9	÷1,5	÷2,4
1962	4,3	÷2,5	÷3,9	÷2,1	÷0,1	÷2,2

perioden 1950—55 gjennomsnittlig noe over 700 mill. dollar årlig, mens den i de siste par tre årene har ligget på et nivå av omkring 2 milliarder dollar.

Utgangen tar for en meget vesentlig del form av *direkte investeringer*. Disse har steget fra gjennomsnittlig knapt 600 mill. dollar pr. år i perioden 1950—55 til omkring 1500 mill. dollar i de siste årene. Det er imidlertid verd å merke seg at stigningen i investeringsinntektene har vært enda større.

Oppsvinget i de amerikanske investeringer i utlandet har mange årsaker:

Innføringen av begrenset konvertibilitet i desember 1958 medvirket til å fjerne amerikanernes frykt for at det skulle oppstå problemer med tilbakeføringen av investert kapital. Liberaliseringen av den internasjonale handel har skapt større interesse for private investeringer i andre land, og i de senere år har de regionale markedsdannelser gitt støtet til bety-

delige amerikanske investeringer innenfor tollmurene. Den viktigste grunn til oppsvinget i de amerikanske utenlandsinvesteringer er imidlertid den relativt sterke økonomiske vekst i Vest-Europa og Japan. En spesiell faktor som kanskje kan ha hatt noen betydning, er den endring som har funnet sted i de militære risiko-forhold, som ikke lenger i samme grad som tidligere favoriserer investeringer i USA.

Som nevnt er det vanskelig å si noe sikkert om nettovirkningene på betalingsbalansen av økningen i investeringene, men det kan som illustrasjon være av interesse å nevne et eksempel som finnes i den nevnte rapport fra Brookings-institusjonen. Man har tenkt seg en direkte amerikansk investering i industriell virksomhet i Europa til en verdi av 1 mill. dollar. Ved å legge til grunn visse bestemte forutsetninger om virkningene av denne investering på amerikansk eksport og import, betaling for royalties m. v. og tilbakeført fortjeneste, kommer man til at den samlede valutainngang vil ha oppveiet det opprinnelige valutautlegg etter 5—6 år. Ved slutten av det 10. år etter at investeringen ble foretatt vil den samlede valutainngang være mer enn dobbelt så stor som utlegget.

Særlig i de aller siste årene har det også funnet sted en sterk økning i nettoinvesteringene i *langsiktige utenlandske verdipapirer*, og økningen har først og fremst sammenheng med økt utenlandsk opplåning på New York-markedet. I første halvår i år ble det lagt ut utenlandske obligasjonslån i USA på i alt ca. 1 milliard dollar, hvilket var like meget som i hele 1962 og dobbelt så meget som i 1960 og 1961. Canada har vært den viktigste låntaker, mens det like til det siste har vært en netto inngang i forhold til Vest-Europa. Siden 1962 har det imidlertid vært en økende interesse også for europeisk opplåning på det amerikanske kapitalmarked. De viktigste låntakere har vært store internasjonale selskaper, statlige institusjoner og den Europeiske Kull- og Stålunion. Utviklingen har sammenheng med de relativt lave låneomkostningene i New York, og med det forhold at der ikke har vært noen restriksjoner på opplåningen på dette marked, mens adgangen til de europeiske kapitalmarkeder har vært strengt regulert.

Også utgangen av mellomlange og lange *banklån* har vist en vesentlig stigning i de senere år. I 1957—61 var det en årlig utgang på gjennomsnittlig 236 mill. dollar mot 87 mill. dollar i den foregående 5 års periode. Det er særlig de latin-amerikanske land som har nydt godt av denne utvikling. Men de vest-europeiske land har også økt sin opplåning, og det er av interesse å merke seg at omkring en tredjepart av utlånsøkningen til Vest-Europa falt på Norge, vesentlig i form av lån til norske rederier.

Ved vurderingen av USA's betalingsssituasjon må man være oppmerksom på at den store årlige kapitaleksporten fra USA har hatt som sitt motstykke en sterk og kontinuerlig bedring i USA's *formuesbalanse overfor utlandet*. Nettofordringene har steget fra 2,8 milliarder dollar i 1946 til 27,3 milliarder dollar ved utgangen av 1961. Bruttoverdien av de amerikanske private investeringer i utlandet utgjorde på sistnevnte tidspunkt 55,5 milliarder dollar, og de skal ved utgangen av 1962 være steget til ca. 60 milliarder dollar.

Underskuddet på betalingsbalansen kan — når man også har for

*) Tabellen er hentet fra en rapport om USA's betalingsbalanse i 1968 utgitt av «The Brookings Institution», Washington, August 1963. Den etterfølgende beskrivelse av utviklingen i den amerikanske betalingsbalanse er også for en stor del basert på denne rapporten.

øye utviklingen på formuesbalansen — vanskelig oppfattes som noe tegn på svakhet i den amerikanske økonomi. De store tilgodehavender i utlandet er et viktig positivt element i USA's utenriksøkonomiske situasjon, og det må derfor være berettiget å stille spørsmålet om ikke betalingsbalanseproblemet er blitt noe overdimensjonert i den offentlige diskusjon.

Underskudd på betalingsbalansen er i det hele tatt ikke noen god indikator for presset på et lands valuta. Således hadde Sveits — når man bruker den amerikanske definisjon — i 1961 og 1962 underskudd som var relativt større enn det amerikanske, uten at landets valuta av den grunn ble ansett som svak.

Situasjonen var lenge den samme i USA. Som det vil fremgå av tabellen foran har USA — med ett unntak — hvert eneste år siden 1950 hatt underskudd på den samlede betalingsbalanse, og disse underskudd ga frem til 1958 ikke grunnlag for bekymringer.

Bortsett fra i 1950 og 1953 — da spesielle forhold gjorde seg gjeldende — hadde underskuddene vært forholdsvis små, og reduksjonen i gullbeholdningen hadde vært beskjeden. Underskuddene steg imidlertid betydelig i 1958 og 1959, og man begynte for alvor å innse muligheten av at det kanskje ikke dreiet seg om et forbigående fenomen. De amerikanske gullbeholdninger, som ved slutten av 1948 utgjorde 24,4 milliarder dollar, var ved utgangen av 1959 redusert til 19,5 milliarder dollar. I samme tidsrom var forpliktelsene økt fra 6,1 milliarder dollar til 17,7 milliarder dollar. Forskjellen mellom gullbeholdninger og forpliktelser gikk således ned fra 18,3 milliarder dollar i 1948 til 1,8 milliarder dollar i 1959. Siden har gullbeholdningene gått ytterligere ned til ca. 15,5 milliarder dollar, samtidig som forpliktelsene har økt til ca. 20 milliarder dollar.

Mens i 1953—56 gjennomsnittlig 82 prosent av USA's årlige underskudd tok form av økt likvide forpliktelser overfor utlandet, var denne andel i 1958—62 bare 52 prosent og gulltappingen tilsvarende større.

Betalingsbalansesituasjonen gir i seg selv ikke den fulle forklaring på denne utvikling. Likviditetssi-

tuasjonen, forventningene om dollarens fremtidige verdi og andre økonomiske og ikke-økonomiske forhold spiller sterkt inn.

Det er viktig å være oppmerksom på dette fordi det innebærer at en fremtidig bedring i USA's betalingsbalanse ikke nødvendigvis vil gjenreise tilliten til dollaren.

USA har i de siste par årene, gjennom sin deltakelse i internasjonale organisasjoner, gått sterkt inn for en videregående liberalisering av de internasjonale kapitalbevegelser for å få i første rekke de vest-europeiske land til i større grad enn hittil å dekke sitt eget kapitalbehov. Amerikanerne har søkt å realisere det samme formål

	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Vest-Europas opptak av markedslån i alt	65	128	163	50	84	212
herav: belastet den amerikanske betalingsbalanse	26	51	78	24	57	147
Norges opptak av markedslån	—	26	—	10	18	30
Norges prosentandel av Vest-Europas totale opptak	—	20,3%	—	20%	21,4%	14,1%

gjennom en aksjon for avskaffelse av institusjonelle, tekniske og administrative hindringer for låneopptak i andre land.

Den amerikanske renteutjevningsskatten har også i første rekke brodd mot overskuddslandene på det europeiske kontinent.

Det uheldige ved skatten er imidlertid at den i sine virkninger ikke i særlig grad vil ramme denne gruppen av land, for såvidt som utestengningen av disse land fra det amerikanske lånemarked ikke vil bety noe særlig for dem ut fra valutamessige hensyn, mens skatten derimot vil føles meget sterkt av et land som Norge for hvem det amerikanske lånemarked tradisjonelt har vært en viktig kapitalkilde

Det er fra vårt synspunkt også uheldig at skatten har som virkning at den bidrar til å opprettholde eller endog heve det høye rentenivå i Europa. Utjevningsskatten svekker USA's argumenter mot de høye låneomkostninger i flere av de kontinentale land og vil i det hele virke hemmende på liberaliseringsarbeidet i OECD. En

særlig betenkelighet knytter seg her til den diskriminering mellom de forskjellige OECD-land som vil bli følgen av den unntaksordning som Canada har fått, og som vil bli ytterligere aksentuert hvis også Japan oppnår lettelser.

Det har vært beregnet at utjevningsskatten — med de unntak som er gjort — vil føre til en årlig reduksjon av kapitalutgangen fra USA på 500 mill. dollar. Til sammenligning kan nevnes at allerede opptatte og planlagte norske markedslån i USA i 1963 utgjør 62 mill. dollar eller 12,4 prosent av den beregnede besparelse for USA.

Følgende tabell gir en oversikt over Norges andel av markedsopplåningen i USA (mill. dollar):

Til belysning av New York-markedets betydning for Norges valutahusholdning kan ellers nevnes at av statens samlede obligasjonslån i utlandet i perioden 1945—63 falt hele 56,7 prosent på lån i USA.

Skatten antas ikke å ville ramme vanlig norsk rederiopplåning i amerikanske forretningsbanker, hvilket er en vesentlig fordel fra norsk synspunkt. Derimot er det fare for at den vil kunne bli gjort gjeldende for lån med lengre løpetid enn vanlige banklån som ytes av andre kredittinstitusjoner, bl. a. forsikringsselskaper. Under de nåværende vanskelige forhold for skipsfarten er det et tiltakende behov for slike lengre lån.

Som nevnt innledningsvis vil en alt for sterk og hurtig bedring av USA's betalingsbalanse kunne skape valutaproblemer i resten av verden og gjøre det nødvendig for andre land å gjennomføre restriktive tiltak på utenrikshandelen og å bremse på den økonomiske ekspansjon. En slik utvikling vil så igjen kunne skape problemer for USA.

Med utgangspunkt blant annet i denne problemstilling har i de senere år en rekke kjente politikere og økonomer fremsatt ulike forslag til endringer av det internasjonale betalingssystem, og på Det internasjonale pengefonds årsmøte i fjor fremsatte den britiske finansminister Maudling et konkret reformforslag som imidlertid ble avvist fra amerikansk side.

I Brookings-institusjonens rapport tas det ikke standpunkt til de forskjellige planer, men det blir stilt opp visse vilkår som et nytt betalingssystem må oppfylle.

Det må fra begynnelsen av skape tilstrekkelig likviditet for finansiering av betydelige betalingsunder-

skudd, og likviditeten må øke i takt med behovet.

Ytterligere likviditet i form av kreditter må skaffes til veie for det tidsrom som er påkrevet for at et land skal kunne eliminere sitt underskudd.

Det må ikke være mulig for et land å omplasere reservene fra sva-

ke til sterke valutaer. Sist — men ikke minst — er det en forutsetning for at betalings-systemet skal virke etter sin hensikt at de ledende land konsulterer hverandre og samordner sin politikk på de områder som er av betydning for de internasjonale betalinger.

De internasjonale betalingsproblemer har stått i forgrunnen under

det nettopp avsluttende årsmøte i Det internasjonale pengefond, og i følge pressemeldinger fikk Fondets administrasjon i oppdrag å undersøke bl. a. spørsmålet om en økning av utlånskvotene. Videre har de 10 større industriland som er medlemmer av Fondet, besluttet å nedsette en komité med den amerikanske visefinansminister Robert Roosa som formann. Komitéen skal innen utgangen av juni neste år legge frem en rapport om de internasjonale betalingsproblemer på noe lengre sikt og eventuelt komme med forslag om forbedringer i valutasystemet. Det skulle derfor være håp om at drøftelsene av betalingsproblemene nå er kommet inn i en noe mer positiv fase.

Sosi-A-tetsnytt

Petter Jakob Bjerve (c. o. 1941), direktør i Statistisk Sentralbyrå skal fra årsskiftet på et FN-ekspertoppdrag i Nord-Rhodesia med varighet ca. 2½ måned.

Carl F. Anonsen (c. o. 1943), byråsjef i Boligdirektoratet, er utnevnt til direktør ved det statistiske byrå i East African Common Services Organization for en periode av to år fra ca. 1. januar 1964.

Asbjørn Borg (c. o. 1956), har sluttet som konsulent i Forbrukerrådet og har tiltrådt stilling som disponent i Trysil Konfeksjonsfabrikk.

Egil Sveine (c. o. 1955) har sagt opp sin førstesekretærstilling i Statistisk Sentralbyrå og tiltrer stilling som statistiker ved A/S Vinmonopolet fra 1. januar 1964.

Jacob Berrefjord (c. o. 1961) har sagt opp sin førstesekretærstilling i Statistisk Sentralbyrå og tiltrer stilling som forhandlingssekretær i Norges Byforbund — Norges Herredsforbund fra 2. januar 1964.

India

Noen erfaringer fra 2 års arbeid i India for Verdens Helseorganisasjon

Av Hans Th. Waaler

Det er ingen tvil om at tuberkulosen i India i dag representerer et betydelig velferdstap i den forstand at betydelig lidelse og bekymring direkte kan henføres til tuberkulosen som spesifikk årsak. Det er på den annen side paradoksalt nok ikke ubetinget nødvendig at en spesifikk bekjempelse av tuberkulosen vil medføre noen velferdsøkning. Under de spesielle forhold man har i India i dag, vil det være en sterk tendens til å overføre problemet fra en sektor til nye sektorer. En nedgang i tuberkulose-dødeligheten vil i en viss utstrekning medføre en økning av dødeligheten av andre årsaker, for å si det forenklet.

Til tross for denne begrensning (som jeg kommer tilbake til nedenfor), og på basis av den mulighet for en aktiv bekjempelse av tuberkulosen, som vestlige land har vist er mulig, har den indiske regjering tatt det standpunkt at en aktiv spesifikk bekjempelse er ønskelig.

Når man således har observert i mange land at tuberkulosen kan bekjempes, så kunne det være naturlig å spørre: Kan man ikke ganske enkelt overføre de metoder som med suksess er benyttet her, over på forholdene i India? Det er flere grunner til at dette ikke

har store sjanser til å bli noen suksess.

For det første er det ingen som er i stand til å påvise hvilke deler av tuberkulose-politikken som før 1950 var ansvarlig for den nedgang man inntil da observerte i forekomsten av tuberkulose. Man er i stand til å nevne en rekke faktorer, som kanskje kan ha hatt en innflytelse, men å fordele ansvaret for nedgangen på de forskjellige metoder, lar seg ikke gjøre.

Først etter ca. 1950, da nye og revolusjonerende legemidler ble oppdaget og tatt i bruk, kan man for første gang utvilsomt påvise en sammenheng mellom et spesifikt tiltak og forekomsten av sykdommen. Fra omtrent samme tidspunkt kan man også meget klart, her i Norge demonstrere at vaksinasjon med BCG-vaksine har hatt en stor innflytelse.

For det annet, vil det man kaller den epidemiologiske situasjonen i India i dag sannsynligvis være annerledes enn den vi hadde da tuberkulose-nedgangen begynte. Man har indisier for at tuberkulosen i India i dag, adskiller seg fra tuberkulosen i Vest-Europa i dag, på vesentlige punkter.

For det tredje er den økonomiske situasjonen i India i dag gan-

ske annerledes enn den vi hadde da vi begynte vårt arbeide med tuberkulosen her i Norge. Og ikke bare den økonomiske situasjonen, men også den sosiale utvikling, antall leger, legenes utdanning osv., vil være ganske annerledes. Og det skulle være klart at disse forhold vil i høy grad påvirke den tuberkulose-politikk som bør komme til anvendelse.

For det fjerde, kan også nevnes at i India i dag er det en uttalt vilje til sentral og fornuftig langtids planlegging. Dette har ikke alltid vært tilfelle i de Vesteuropiske land, heller ikke på det helsemessige området.

Det var med denne bakgrunn at den Indiske regjering i 1958 fant det hensiktsmessig å opprette et eget institutt, The National Tuberculosis Institute, med det formål å formulere Indias tuberkuloseprogram. Instituttet ble opprettet med assistanse i form av personale fra Verdens Helseorganisasjon — hvor undertegnede var med som statistiker — og med assistanse fra UNICEF, i form av teknisk utstyr, røntgenapparater, biler, laboratorie-utstyr osv.

Jeg skal nedenfor kort skissere noen av de problemer vi sto overfor i dette arbeidet og forsøke å antyde hvordan vi angrep dem.

Jeg er redd jeg ikke kan gå til tilstrekkelig i detaljer på alle punkter fordi det kreves temmelig inngående kjennskap til spesielle medisinske aspekter av sykdommen.

De to viktigste spesifikke hjelpemidlene til kontroll av tuberkulosen i dag er:

1. BCG-vaksinen som brukes for å forhindre en smitte av tuberkelbasiller i tidligere usmittede personer.

2. De nye medikamenter som kan stoppe utviklingen av sykdommen i personer som allerede er smittet med tuberkelbasiller.

Hovedproblemet blir da å formulere en tuberkulosepolitikk som anvender disse to metoder på en slik måte at man innenfor det gitte budsjett får størst innflytelse på tuberkulose-problemet. For presise formuleringer er det også nødvendig med en nøyaktig definisjon av begrepet tuberkuloseproblem, men jeg skal ikke gå i detaljer her. Problemet minner således meget om et vanlig produksjonsteoretisk problem, med kombinasjon av to faktorer, nemlig prevensjon med BCG-vaksine og helbredelse av tilfellene med medikamenter. Mellom disse to faktorer består et delvis meget komplisert epidemiologisk samspill. Bruken av hver av faktorene svekker f. eks. grenseproduktiviteten av den andre. Videre vil virkningen av en intens jakt på og helbredelse av tilfeller, medføre at effekten av innsatsen på BCG-sektoren, vil bli mindre. Virkningen av en vaksine vil jo bli null, dersom det ikke er noen smitterisiko. Parallelt med dette epidemiologiske samspill vil der på den annen side ved kombinerte programmer, det vil si programmer hvor begge faktorer brukes, være store operasjonelle fordeler og besparelser. Både det epidemiologiske samspill og de operasjonelle samspill ble gjort til gjenstand for intens forskning ved instituttet.

Det kan høres enkelt ut at tuberkulosen kan kontrolleres ved å finne pasientene og helbrede dem. Imidlertid er det her de aller største vanskeligheter finnes. Problemet med å finne frem til de personer som trenger medikamenter og deretter å kanalisere medikamentene til denne personen gjennom et helt år, har både administrative og sosiologiske aspekter.

Problemet forsterkes ved at mange personer som i meget høy grad trenger medikamenter, ikke har symptomer, og at dersom de har symptomer vil disse forsvinne ganske hurtig når medikamentene tas, mens deres behov for medikamenter vil fortsette å være stort, minst i ett år.

På begge disse felter satte vi igang storstilte praktiske eksperimenter. Etter inngående undersøkelser over de administrative og visse sosiologiske forhold, valgte vi ut en rekke metoder på de forskjellige områder som vi prøvet ut. Dette ble gjort etter alle kunstens regler med fullstendig randomisering av områder og landsbyer til de forskjellige metoder. Når det gjaldt problemet med å kanalisere strømmen av medikamenter fra fabrikkene, gjennom lagrene, gjennom sentraler, til de valgte personer og og deres mager, forsøkte vi her fortrinnsvis tre forskjellige kanaler. For det første forsøkte vi kommunestyre-medlemmer hvis politiske ambisjoner vi kunne dra stor nytte av. For det annet forsøkte vi å utnytte de allerede tilstedeværende community development organisasjoner. Og for det tredje forsøkte vi den institusjon som vel egentlig hadde det som sin naturlige oppgave, nemlig de primære helsesentra som er spredd utover India.

Før man appliserer et hvilket som helst program i helsearbeidet er det nødvendig på en eller annen måte å kunne si noe om den forventede virkning av dette program på det foreliggende problemet. Uansett hvor lite man er i stand til å si, vil det alltid lønne seg å gjøre seg opp en mening om dette spørsmål. Det er nødvendig å gjøre dette for å kunne sammenligne alternative programmer før de anvendes. Kriteriet for oss var ikke bare å finne flest mulig tilfeller av tuberkulose, men å formulere et program som hadde størst mulig innflytelse på tuberkulose-problemet. Man må f. eks. ta hensyn til en infeksjon av tuberkelbasiller i prinsippet har reperkusjoner ut i all framtid. Vi fant det her hensiktsmessig å gjøre det første speide forsøk på å formulere tuberkulose-epidemiologien i form av en matematisk formulert epidemetrisk modell. Den modell som vi konstruerte, var fra et medisinsk syns-

punkt temmelig primitiv. Også fra en avansert økonometrikers synspunkt ville modellen virke kan hende noe primitiv. Det viktigste for oss var at en start ble gjort i denne retning. Denne modell var beregnet til å gjøre visse forecasts om utviklingen av tuberkulosen som resultat av forskjellige programmer.

Den tuberkulose-epidemiologiske situasjonen i India, vil i fremtiden forandre seg. Delvis p.g.a. det program som vi kom fram til, og delvis av andre årsaker. Det er derfor viktig å bygge inn i systemet av tuberkulose-politiske foranstaltninger en ordning som gjør det mulig å reformulere tuberkulosepolitikken på grunnlag av de erfaringer man gjør, og på grunnlag av de forandringer i situasjonen som man vil få i fremtiden. Dette er problemet om såkalt feed-back. Det tuberkuloseprogram som vi således løpende vil formulere, vil også bli prøvet ut under forskjellige forhold, før det blir lansert som et nasjonalt program. Erfaringene fra disse test-runder vil så gå tilbake til Instituttet for en eventuell reformulering av politikken. Senere når det formulerte program har vært anvendt ute i distriktene i de forskjellige deler av India en tid, vil man stadig få meldinger fra disse om hvordan situasjonen utvikler seg, for å få grunnlag for en kontinuerlig reformulering av programmet. Jeg skal ikke komme inn på detaljer her, for det ville kreve for meget kjennskap i detaljer til tuberkulosens spesielle problemer.

Det ble av mange årsaker betraktet som meget viktig at alle anti-tuberkulose tiltak blir integrert i det alminnelige helsevesen. Man vil forsøke å unngå spesielle organisasjoner som skal ta seg av spesielle sykdommer. Det kan kanskje være på sin plass i sykdommer som malaria, som kan utryddes med effektive midler i en forholdsvis kort periode, men for kroniske, langvarige sykdommer som tuberkulose er det meget viktig at hele arbeidet blir integrert i det alminnelige helsevesen. En av grunnene til dette er at selv om virkningen på tuberkuloseproblemet ikke skulle bli særlig stor og betydningsfull og kanskje ikke økonomisk lønnsomt, så vil oppbyggingen av et generelt helseve-

sen være av betydning for *fremtidens* India.

Det vil fremgå av det foregående at i prinsippet er tuberkuloseproblemet i India i stor utstrekning et økonomisk spørsmål. Det var derfor av stor betydning å få et grunnlag til å vurdere hva tuberkulosen betyr for India, rent økonomisk i dag. Vi var på forhånd meget skeptiske, hvorvidt det kunne sies på rent økonomisk grunnlag at tuberkulosen var et problem i India. Denne skepsis var basert på kjennskapet til den enorme arbeidsløshet som hersker på landsbygdene i India, og den meget lave produktiviteten som man ser i de fleste yrker i India i dag. Vår konklusjon ble da også at rent økonomisk kan ikke tuberkulosen sies å representere store summer i dag. Men vi kan også si at det vil den sannsynligvis gjør i fremtiden, i økende grad. Det er derfor av betydning å formulere en tuberkulosepolitikk allerede i dag, som kan raffineres til å bli effektiv i fremtiden og som i fremtiden vil bli profitabel, rent økonomisk. Som en kuriositet kan jeg her f. eks. nevne at vi kom over flere tilfeller av personer som hadde vært landbruksarbeidere, men som p.g.a. svekkelsen som tuberkulosen gav, måtte forlate dette yrket og slå seg ned som handelsmenn og håndverkere. Derved hadde deres inntekter øket, i mange tilfeller betraktelig. Slike tilfeller var unntakstilfeller, og representerer selvsagt ikke noen norm. Det gir kanskje et bilde som er typisk for en del av de problemer vi kom over.

Instituttets mandat var i virkeligheten meget sterkt begrenset. Det er umiddelbart klart at bruken av de ressurser som ble bestemt til tuberkuloseformål også ville ha en virkning på den totale velferd ved alternative anvendelser. Det er videre et markert samspill mellom tuberkulose, andre sykdommer og ernæringsforhold. Bruken av ressurser til f. eks. vanningsanlegg og gjødsel-fabrikker vil også virke på tuberkulosen gjennom f. eks. forbedringer i den individuelle resistens. Det er også rimelig å anta at under indiske forhold vil livsbesparende tiltak i tuberkulosesektoren delvis medføre en overføring, en forskyvning av problemet til andre sektorer.

Vårt begrensede mandat var å formulere den beste tuberkulosepolitikk innenfor en gitt økonomisk ramme, og vi var i virkeligheten bundet til at dette program skulle utelukkende inneholde spesifikke tiltak mot tuberkulosen. En konklusjon om at hele budsjettet skulle overføres f. eks. til jordbrukssektoren, ville ingen mulighet ha for å bli akseptert. Vi måtte nøye oss med å reise spørsmålene og å så tvil om virkningen, selv av et tilsynelatende optimalt program.

Det vil sannsynligvis være en alminnelig oppfatning blant økonomer at å beskjeftige seg med tuberkulose og tuberkulosekontroll-programmer, var å fjerne seg litt vel langt fra vårt fag. Det vil forhåpentligvis fremgå av det som her er fremlagt at også på dette felt kommer meget av våre metoder og tenkemåter til anvendelse. Eksperimentel — statistikk, sosiologi, offentlig administrasjon, matematisk formulerte simultane likningssystemer og sosial planlegging er noen av de områder jeg kom i berøring med gjennom 8 års arbeide i WHO's tuberkulosearbeid.

Forutsetning for vekst

Hr. redaktør!

I Deres leder i nr. 7 kritiserer De næringslivets menn for at de ikke går sterkere inn for profitt. Som støtte for påstanden nevner De bl. a. hvordan amerikanske selskaper nærmest reklamerer med profitten.

Har det da aldri falt Dem inn at målbevisst mistenkeliggjørelse gjennom desennier har gjort «profitt» til et odøst ord i Norge? Og at Prislov og priskontroll i mange år har lagt en sterk demper på lysten — og evnen! — til å vise store overskudd?

Profittmotivet eksisterer det, det lar seg aldri drepe. Men kan De gjøre det respektabelt igjen, så gjør De en god gjerning!

Med hilsen
Erling Tølfshy.

Om profitt - og respekten for den

Direktør Tølfshy gir uttrykk for at om vi kan bidra til å skape respekt for profitten, så har vi gjort en god gjerning.

Når ordet profitt har fått en noe odios klang skyldes dette antakelig at mange ved dette begrep forbinder slike ting som store personlige arbeidsfrie kapitalinntekter og urimelige fortjenester. Kravet om respekt for slik profitt vil hos mange aldri møte noen forståelse. Det vi skrev om i lederen i forrige nummer av bladet var den profitt som oppsto ved at bedrifter i konkurranse med andre klarte å innrette seg slik at deres fortjeneste ble stor. Vi påpekte at det må være i myndighetenes interesse å forsøke å påvirke bedriftene til å innrette seg med sikte på å gjøre fortjenesten størst mulig og myndighetene må til en hver tid overveie om det økonomiske system er slik at bedriftene blir ansopret til å oppføre seg på en måte som både er til deres eget og til samfunnets beste.

Vi er enig med herr Tølfshy i at det vil være en oppgave å øke respekten for profitten i den betydning vi brukte ordet.

Tilegnet den ukjente folketeller

Without the logistic support provided by the Administrative Services Division; the Census project would have collapsed in mid-stream. That it did not must be attributed largely to the tremendous efforts of the Administrative Services Officer, Mr. Marcus-Jones and his very hard-working staff. The unnamed soldiers of this Division deserve the highest praise.

Fra en dedikasjon til personalet ved gjennomføringen av Liberias første folketelling.

SOSIALØKONOMISK EMBETSEKSAMEN

1. AVD. HØSTEN 1963.

Økonomisk avsnitt.

Teoretisk økonomi I (mikro).

Om sammenhengen mellom en bedrifts kostnader og dens tilbud av ferdigprodukter.

Sosiallære.

Redegjør for de viktigste faktorer som påvirker tilbud av og etterspørsel etter boliger i Norge. Drøft spesielt virkninger av de sosialpolitiske boligtiltak.

Teoretisk økonomi II (makro).

Drøft virkninger på importen og på betalingsbalansen av endringer i realinvesteringene.

Næringsøkonomi.

Gi en fremstilling og vurdering av de viktigste problemer som norsk fiskerinæring står overfor i dag.

Statistisk avsnitt.

Teoretisk statistikk.

Vi vil undersøke om en logaritmisk-normal fordeling kan passe som teoretisk formuesfordeling for en befolkningsgruppe.

1. Forklar og grunngi kortfattet hvordan De vil estimere de to parametrene i en slik fordeling ved hjelp av logaritmene til n observasjoner av stokastisk uavhengige variable med den samme fordelingen. Foreta estimeringen for materialet nedenfor.

2. Anta at vi har et stort antall observasjoner. Forklar kort

men presist hvordan De vil undersøke om fordelingen kan tenkes å gjelde.

3. I dette og i de følgende punkter antar vi at fordelingen gjelder. Vi vil estimere forventet formue hos en tilfeldig uttrukket person fra gruppen. Hva blir sannsynlighetsmaksimeringsestimatoren her? Estimer forventet formue ut fra observasjonsmaterialet. Angi hvordan De kan finne forventningsverdien av estimatoren og foreta utledningen hvis De har tid.

4. Vi ønsker å undersøke om det er en tendens til økning i formuesverdiene for personene i gruppen fra et år til det neste i den forstand at medianverdien øker. Foreslå en testmetode for dette når De har et sampel for hvert år (anta uavhengighet mellom de variable innen hvert sampel). Angi egenskaper ved metoden.

5. Hvor stor er sannsynligheten for at forholdstallet mellom to uavhengige variable med samme logaritmisk-normale fordeling er mindre enn én?

Observasjonsmateriale: $n = 200$. Summen av de naturlige logaritmene til de observerte formuesverdiene er lik 1900. Kvadratsummen av logaritmene lik 18150.

Anvendt statistikk.

Primærmaterialet til Forbruksundersøkelsen 1958 inneholder for

hver enkelt husholdning opplysninger blant annet om alderen til hovedpersonen i husholdningen. Hvilke spesielle tabelloppstillinger og beregninger ville De foreslå for å belyse om utgiften til forskjellige varegrupper varierer med hovedpersonens alder? Gi vurderende kommentarer til forslagene, og nevnt eventuelle viktige forbehold som De mener en må ta ved tolkingen av resultatene.

2. AVD. HØSTEN 1963.

Gammel ordning.

Sosiallære.

Gi en beskrivelse av hovedtrekkene i det sosiale trykkesystemet i Norge i dag. Drøft betydningen av en ordning for sosial omsorg som supplement til dette system.

Teoretisk økonomi.

Mange mener at øking av verdenshandelens omfang må være en selvfølgelig målsetting for internasjonalt økonomisk samarbeid. Drøft berettigelsen av en slik målsetting.

Offentlig økonomikk.

Gi en oversikt over hovedtrekkene i det norske skattesystemet.

Forklar deretter grunnene til at en i et land som regel benytter mange forskjellige typer av skatter samtidig.

Bedriftsøkonomi.

Gjør rede for forskjellen mellom fullkostmetoden (selvkostmetoden) og bidragsmetoden (lønnsomhetsmetoden, Direct Costing) innen driftsregnskapsteknikken, og påpek punktvis de resp. metoders fordele og mangler.

Spesialoppgave i næringsstatistikk.

En ønsker å få belyst om kontroll og/eller eiendomsrett i norske aksjeselskaper for en vesentlig del er konsentrert på få hender. Gjør rede for hvordan en statistisk undersøkelse med dette formål for øye kunne gjennomføres.

Gammel og ny ordning.

Næringsøkonomi.

Det hevdes ofte at vi her i landet «må utnytte våre naturressurser bedre». Gi en kort omtale og vurdering av hva som kan ligge i et slikt utsagn.

For hvilke næringer og på hvilken måte er en slik problemstilling i dag særlig aktuell?

Penge- og finansielle.

Gjør rede for de funksjoner penger og andre finansobjekter har i det økonomiske liv.

Ny ordning.

Teoretisk økonomi I.

Drøft kort de karakteristiske trekk ved monopolistisk pris- og produksjonspolitik. Under hvilke betingelser og på hvilke måter kan en monopolist sies å «skade forbrukerne» ved sin pris- og produksjonspolitik?

Økonometri.

Den marginale forbrukstilbøyelighet i en befolkning kan estimeres på grunnlag av tidsrekke-data for forbruk og inntekt, eller på grunnlag av tverrsnittdata («cross section»). Disse to metoder gir ofte systematisk forskjellige resultater. Diskuter hvilke grunner det kan være til dette.

Kan det tenkes at man ved å trekke flere variable inn i analysen i tillegg til forbruk og inntekt kan få bedre samsvar mellom estimatene?

Diskuter hvilken av metodene ovenfor som kan være best egnet hvis formålet med estimeringen er å få et grunnlag for å anslå etter-spørselsvirkningene av skattemessige tiltak i konjunkturregulerende øyemed.

Teoretisk økonomi II.

Drøft prissubsidier på forbruksvarer som virkemiddel mot inflasjon.

Miljø

På vår-allmannamøtet i 1963 ble det nedsatt en komité med følgende mandat: «Undersøke og utrede muligheten for å gjenskape et miljø blant studentene i Frederiksgate 3».

Komitéen har hatt følgende sammensetning:

Kari Skrede, Hans Horrigmo, Arvid Lyche.

I midten av november forelå komitéens stensilerte innstilling.

Det skal her redegjøres litt om denne innstillingen.

Det er sagt at en komité kan ikke *skape* noe. Den kan i heldigste fall fortelle hva som *bør* gjøres for at noe skal oppnås. Når det som skal skapes er noe så spesielt og abstrakt som et miljø, er det ytterst tvilsomt om en komité kan greie selv det. Denne nærmest logiske umulighet har herværende komité løst på eneste mulige måte. Den sier at vi må ta skapelsesprosessen i 2 trinn: Vi skaffer i første omgang de organer, som formodes å ha størst mulighet for i 2. omgang å skape *miljøet*.

Komitéinnstillingen er preget av grundig gjennomtenking av problemene, og den er beundringsverdig konkret og nøktern. Komitéen har heldigvis droppet alle ha-stemte spekulasjoner som et så affektbe-tonet begrep som «Miljøet» kan friste til. Komitéen har funnet at eneste farbare vei til et nytt sosial-økonomisk studentmiljø går gjennom en studentforening. Denne kan tenkes i 2 (i realiteten like) alternativer: Alt. 1: En selvstendig forening. Alt. 2: Aktivisering av den formelt eksisterende, men reelt lenge døde studentgruppen i Sosial-økonomisk Samfund. På ekstraordinært allmannamøte 12. nov. ble det enstemmig vedtatt etter alternativ 2 å stifte en sosialøkonomisk studentforening tilknyttet Sosial-økonomisk Samfund. De mest konkrete fordeler denne tilknytning gir, er de økonomiske, og det er disse komité-innstillinger tilsynelatende legger størst vekt på, men det kan jo lett pekes på en rekke av mer betydningsfulle fordeler bl. a. av faglig art. Dessuten blir studentene automatisk knyttet til Samfundet og kommer med større sannsynlighet enn nu til å bli stående som medlemmer etter eksamen. Samfundet er jo på et vis sosialøkonomenes fagforening, og betydningen av stor oppslutning både i medlemskartotek og på arrangementer kan vanskelig overvurderes.

«Foreningens primære oppgave vil bli å arrangere møter og fester på eget initiativ, eller også, om betingelsene skulle være til stede, sammen med andre studentforeninger. Møte-programmene kan ha tildels faglig tilsnitt». — Velkomstfest for nye studenter, som nu arrangeres av Samfundet, og andre

fester som hittil har vært arrangert av tilfeldige huskomitéer, skal heretter arrangeres av studentforeningen. Det foreslås også at Ørreordenen og utdelingen av den overtas av studentforeningen. Dette må være et dårlig overveid forslag: Det er klart at denne orden må få beholde den «viden ramme» den har i og med at den utdeles av Sosial-økonomisk Samfund.

Som et ledd i kampen mot uvitenheten om hverandres eksistens, foreslår komitéen at foreningen utgir en studentavis, som kan ta opp igjen Stimulators studentfunksjoner. Avisen tenkes å skulle omhandle idrettssvirksomhet, orienterende stoff fra utvalg og studentting, gode eksamensbesvarelser etc. etc.

Det annet avisalternativ som foreslås er en oppmyking av «Sosial-økonomen», som karakteriseres som «lite studentvennlig(!)». Dette annet alternativ virker langt enklere og mer tiltalende. Det sies at vi i tilfelle egen avis ikke kan regne med mer enn 4—5 stensilerte sider pr. måned. Det vil da være en meget bedre utvei å få 3—4 faste studentsider i «Sosialøkonomen». (Her har selvsagt Samfundets styre det avgjørende ord). Studentforeningens generalforsamling velger så 2 eller 3 mann, som får ansvaret for disse sidene. Dersom *sene*re det gledelige skulle skje at denne rammen skulle bli for trang, kan vi utgi vårt eget blad. Og inden den tid vil Studentforeningen stå solidere ikke minst økonomisk, og vi har fått en viss journalistisk erfaring.

På allmannamøtet ble komitéens forslag til lover for den nye forening godtatt uten store endringer.

Det tilbakestår da bare å gratulere de 3 i komitéen med godt utført arbeid, men enda mer vil vi om et halvt år eller så gratulere den som da har gitt foreningen en vellykket start. Å frykte at det vil mislykkes, ville være en stygg undervurdering av sosialøkonomiske studenter, særlig i forhold til mindre grupper enn oss, statsvitere og psykologer. Hos dem står studentforeningene meget sentralt, og psykologene utgir endog et blad av meget høy kvalitet («Impuls»). Så det gjelder å ta et tak hvis vi ikke skal bli de rene sinker i det nye fakultetet!

PORTRETTET

I.

KVERULANT, en, lat., person som stadig føler seg forurettet, og klager over alt og alle han kommer i forbindelse med; trettekjær person

DEMAGOGI, en, gr., demagogisk virksomhet, politisk virksomhet som bygger på oppvigling av massene. (Gyldendals Fremmedordbok, Oslo 1957).

Replikk oppfanget på ekstraordinært allmannamøte 12/11: «Nei — jeg går igjen, her nytter det ikke å få istand noe!».

Fremtidsvisjon:-(Annonse i det planlagte studentblad):

O.B.S.!

Styrer og utvalg styrtes.

Sladder og nedrakking
utføres hurtig og billig!

A/S Frederiksat. Renkesmie.

II.

«Portrettet» går denne gang — på flere måter — endel utenom vante baner, idet vi omtaler en pike — som ikke engang er sosialøkonom — men likevel er på talefot med flere sosøk-studerenter enn sosøk-studerenter flest og som kjenner oss og våre vaner nesten bedre enn vi selv gjør; — en pike som er et vederkvegende smil i vår grå hverdag, men til distraksjon for manges lesesalrutine: *Gro Lindgaard*, som alltid med smil og sjarm finner frem til våre bokønsker i sine dunkle arkiver, er en levende reklame for sosialøkonomisk litteratur. Hvilken annen pike i denne by er det vel som har bedundrere på begge lesesaler og i alle årskull i Frederiksgt. 3? — Ingen nei?

Men, malurt blander seg i dette vidunderlige beger. Det forlyder at Gro etter jul skal slutte hos oss for å ofre seg helt for sine studier

— derfor blir dette «portrett» også en takk for mangen en koselig prat og gode stunder på biblioteket.

Dåpsfest —

Det samfunnsvitenskapelige fakultet er født og dåpsgildet ble holdt lørdag 9. november i «Hangaren» på Blindern. 250 etnografer, pedagoger, psykologer, sosiologer, statsvitere og sosialøkonomer møttes til fest.

Kari Skrede holdt velkomsttalen og toastmasteren Kristen Knudsen, som allerede er velkjent i slike funksjoner, trenger ingen introduksjon hos oss. Som sedvanlig i fine fester satt man lenge til bords og nøt vin, sang og veltalenhet. Til innledning leste Odd Nordland sin prolog «Menneskets ferd». Aftenens festtaler, professor Frisch, hyldet det nye fakultet og sa at det var naturlig å samle samfunnsvitenskapene, da disse jo hører sammen i et hele. Han håpet sammenslutningen ville stimulere arbeidet blant spesialistene, som han advarte mot å være *polyhistorer*. Professoren understreket vitenskapsens krav til redelighet og at vår sosiale samvittighet må dominere arbeidet.

Videre var det hilsener fra juristene ved Per Olav Reinton, og Torild Skard var henrykt over å kunne identifisere seg med det nye fakultet!

Damenes tale ble holdt av statsviteren, dosent Nils Ørvik. Han

The purpose of studying economics is not to acquire a set of ready made answers to economic questions, but to learn how to avoid being deceived by economists.

Joan Robinson.

viste seg å være spesielt kvalifisert for oppgaven (til tross for at det var hans «jomfrutale»). Basert på empiriske data, game theory og metodestudier gjennom en årrekke utdypet han emnet «Den samfunnsvitenskapelige kvinne». Imidlertid fikk også herrene sin tale – sogar i velvalgt poesi. Ja, Berit Bettum kan nok mer enn sin økonomi. Den nye dekanus, professor Einarsen, takket til slutt for maten og ga en kort orientering om nyskapningen. «Det var helst av praktiske grunner det ble opprettet nytt fakultet for samfunnsvitenskapen», sa han, «og ikke fordi fagene er så betydningsfulle».

Festen fortsatte med polonese, dans, tryllekunster og nachspiel.

O. D.

Ordinært høst-allmannamøte

Allerede et par uker på forhånd ble det tydelig at høstens allmannamøte ville bli interessant. Forventningene steg ettersom valgkampen hetnet. — Forventningene ble oppfylt. Det ble en uforglemmelig forestilling. I hovedrollene spilte Korsæth meget godt som «Helten, som beskytter Utvalgets dyd», og Tore Lindholt intenst og levende som Skurken. De to valgkandidater, Andersen og Rogne var henvist til biroller. Fra publikum, som omfattet 107 stemmeberettigede, var det megen applaus for åpen scene.

Med én stemmes overvekt ble Andersen valgt til Utvalgets formann for 1964. Det samlede Utvalg vil se slik ut:

Formann: Erling S. Andersen.

Vise-formann: Knut Lykke.

Medlemmer: Svein Sand, Didrik
Seip, Egil Wathne.

Varamenn: John Bruland, Arild Svensson.

SOSIALØKONOMENS innhold i 1963 – 17. årgang

Økonomisk politikk.

	Nr./side
Planøkonomi — regulering eller plan — leder	1/1
Før forhandlingene (lønnshandlingene 1963) — leder	2/1
Akademikerne og skatten — leder	3/1
Investeringer og underskott — leder	4/1
Investering i distriktene — leder	5-6/1
Hans Hygen: Merknader til leder om investeringer og underskott i nr. 4	5-6/2
Leiv Vidvei: Ditto	5-6/4
Arne Lie: Ditto	5-6/6
Finanskomitéen om full sysselsetting og prisstigning	5-6/24
Mot en selektiv sosialpolitikk — leder ..	8/1
Gøy på landet, leder	9-10/1
Om vekstsentra i England og Norge	9-10/5
Bj. Larsen: Økonomisk langtidsplanlegging	9-10/6

Penge- og kredittvesen, offentlig økonomi.

	Nr./side
Arne Syvertsen: Svensk pengepolitisk beredskapslovgivning	1/13
Regjeringens skatteprogram av 1961	5-6/8

Utenriksøkonomi.

	Nr./side
Investeringer og underskott — leder (Se merknader til denne lederen under Økonomisk politikk).	4/1
Hva selger vi? Utviklingen av norsk vareeksport	4/5
Arnfinn Moland: De forente staters betalingsbalanse	9-10/14

Økonomisk teori, metodespørsmål.

	Nr./side
John Kenneth Galbraith: The Language of Economics	1/5
Eivind Barca: Moderne databehandling ..	1/24
Olaf Sætersdal: Omtale av Gerhard Stoltz' utredning Prisnivå og sysselsetting	3/14
Kåre Edvardsen: Om mangel på arbeidskraft	8/4

Konkurransforhold.

	Nr./side
Odd Aukrust: Konkurransen under debatt (Innledningsforedrag på Sosialøkonomenes høstkonferanse)	1/2
Birger Hallan: Utlandet som marked og konkurrent	1/10
Ver Loren van Themaat: Regulations of Competition in The European Market ..	1/15
Rolf Semmingsen: Konkurransereguleringer i Norge i nåtid og fremtid	2/2
John Storm Bull: Reklame og sales promotion under skjerpede konkurranseforhold	2/9
Leif Holbæk-Hanssen: Konkurransereformer — struktur og utvikling	2/19
Erling A. Hansen: Priser, myter og økonomisk virkelighet	3/20
Industriledere om konkurransen, rundebordsdebatt i Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse	4/7
Preben Munthe: Avslutningskommentarer til Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse 1962 om konkurransen	5-6/16
Sverre Thon: Er konkurranse en myte? ..	7/3

STATISTIKK

Sekretærstillinger er ledige for sosialøkonomer og andre med universitets- eller høyskoleutdanning i statistikk. Det blir lagt vekt på praksis i statistisk arbeid. For særlig kvalifiserte søkere kan tilsetting som førstesekretær komme på tale.

Begynnerlønn for sekretærer med høyere utdanning er kr. 19 250 pr. år, for sekretærer med exam.oecon.-eksamen kr. 18 350 pr. år, og for førstesekretær kr. 22 200 pr. år.

Lovfestet pensjonsordning med 6 % pensjonsinnskudd.

De som blir tilsatt, må levere tífredsstillende helseattest.

Skriftlig søknad med bekreftede avskrifter av eksamensvitnemål og eventuelle attester sendes snarest mulig og senest 23. des. til

Statistisk Sentralbyrå, Dronningens gt. 16 — OSLO-Dep.

Næringsøkonomi, befolkningsproblemer.

Nr./side

Kjell Holler: Vår industripolitikk under skjerpet konkurranse	3/6
Erik Heirung: Har vi råd til å beholde jernbanen?	4/13
Bjørnulf Bendiksen: Bosetningen i Norge 1960—80	5-6/10
Forutsetning for vekst — leder	7/1
H. J. A. Kreyberg: Utbygging av kraftkrevende industri	7/2
Asbjørn Austvik: Et aksjonsprogram for Rørosområdet	7/14
Otto Chr. Hjørth: Hvor mange biler i 1970?	8/12

Europeiske spørsmål.

(Se også konkurranseforhold).

Nr./side

Arne Lie: Kommisjonens arbeidsprogram 1962—65	3/2
Eivind Erichsen: Økonomisk vekst i OECD	3/16
Kjell Andersen: Det internasjonale samarbeid i OECD om økonomisk politikk ..	4/2
Erik Ribu: Vekstproblemene i britisk økonomi	5-6/18
Økonomisk planlegging på kontinentet, utdrag av artikler av Ragnar Frisch, Tore Sellberg og Etienne Hirsch	5-6/25
EFTA og fremtiden, intervju med Per Kleppe	8/2
Keith Bean: Britain plans for wide progress in the 1970's	8/8

Utviklingsland — utviklingshjelp.

Nr./side

Eskild Jensen: Omtale av René Dumonts bok l'Afrique Noire est mal partie	7/8
Kommersiell bistand fra Norge til utviklingslandene	7/5
Sten-Ove Callander: Utviklingshjelp og utviklingsland	7/11
Jens L. Seip: Økonomiseringsproblemer i utviklingslandene	9-10/2
Hans Th. Waaler: Tuberkulose og sosialøkonomi i India	9-10/18

Om sosialøkonomer.

Nr./side

Per H. Engelstad: Er det behov for sosialøkonomer i næringslivet?	1/19
H. J. A. Kreyberg: Ingeniøren og økonomi Eksamensoppgaver og -resultater høsten 1962	2/16
Generalforsamling i Sosialøkonomisk Samfunn våren 1963	2/25
Eksamensoppgaver og -resultater våren 1963	4/17
Eksamensoppgaver høsten 1963	7/16
Eksamensoppgaver høsten 1963	9-10/21

Bokanmeldelser.

Nr./side

Reidar Melien: Imperialismen i Norge	2/7
Egil Bakke: Praktisk juridisk, økonomisk og sosial oppslagsbok	5-6/15
Eskild Jensen: Økonomiske kandidater 1908—57	5-6/21

*Redaksjonen ønsker leserne***god jul****— og god økonomisk****vekst i****1964**

SOSIALØKONOMENS

konjunkturtermometer

**Høy og stabil aktivitet,
men svikt i byggevirkksomheten**

	1962			1963		
	Aug.	Sept.	Okt.	Aug.	Sept.	Okt.
Arbeidsmarkedet:						
1. Arbeidsledighet . .	27	35	52	32	40	52
Produksjon:						
1. Sesongkorrigert industri- produksjon.	127	126	126	134	136	—
2. Totalt areal under bygging .	110	115	118	113	113	—
Konsumetterspørsel:						
1. Total detaljomsetning .	130	128	132	138	129	—
2. Vinmonopolets omsetning	122	118	116	129	116	127
Investeringssetterspørsel:						
1. Import av maskiner og utstyr .	157	170	182	160	184	—
2. Ordretilgang innenlands for jern- og metallvareindustrien ¹⁾	158	152	129	143	203	160
Utenrikshandel:						
1. Vareimport	131	135	152	133	147	158
2. Vareeksport .	115	123	137	121	132	151

¹⁾ 1., 2. og 3. kvartal,

Alle indekser i denne oversikt har utgangspunktet 1959 = 100